هەڵەبجە و کۆسار، مەهاباد و گوڵەباخ
لە وڵاتی چنار و هێمن

برایم فەرشی(بارام)

بۆ منداڵانی نیشتمانەکەم

بە تایبەت منداڵانی ئامێد، جەزیر، بۆتان، دهۆک، هەولێر، سولەیمانی ، هەڵەبجە و عەنەب.

ئەم کتێبە نە ڕۆمانە و نە چیرۆکی زادەی خەیاڵ، ڕەنگدانەوەی ڕاستەقینەی دیتنی چاو و بیستنی گوێیە.
دەبوو هێژا دوکتور فیروز فەروخ، نووسەری ئەم کتێبە بایە، ئەو کە 16 سەعات فیلمی لە خەڵک و وڵات هەڵگرتبوو. بەڵام فیرۆز جێی سەوزە و من بوومەتە حەکایەتخوان. گەڵێک لەو کەسانەش کە لێرەدا ناویان دێ ڕەنگە نەمابن، یادیان گەرم و زیندوو بێ. ئەم کتێبە پاش تێپەڕبوونی 12 ساڵ بۆ یەکەمجار بەم شێوەیە بڵاو دەبێتەوە، وەختی خۆی بۆ چاپ ناردرایە کوردستان، بەڵام گووم و گۆڕ بوو.

برایم فەرشی (ب. موکریانی[1])   نەورۆزی 2706 کۆڵن - ئاڵمان

ناو	هەڵەبجە و کۆسار، مەهاباد و گوڵەباخ لە وڵاتی چنار و هێمن!
نووسەر	برایم فەرشی
وێنەی سەربەرگ	سولەیمان فەرشی
وێنەگر	ب. فەرشی
ساڵ	2706(2006)

پێرست

1- وڵاتی من و هانس
2- دزانی شەو و پۆلیسی ڕۆژ
3- ئەزیش کرمانجم
4- کچە شیرازی
5- دیلمانجی تەرسە
6- هەستی ترکانە
7- توریستی ئیرانی و پۆلیسی ترك
8- پۆلیسی ترك و سێرای ماکۆ
9- قاوەخانە و حیزبی دیموکرات
10- یەك ڕەگەز و چەند چارەنووس
11- سەر وپێی بەیانی, پاسپۆرتی ئیرانی و کونسولی ئاڵمانی
12- ناوی کوردی و باوەی سوئیدی
13- بەسیجی و باڵەفرگەی دیاربەکر
14- دووشار و یەك وێنە
15- دەنگی شوان پەروەر و دەیان وێنەی وەستاو
16- وڵاتیکی بێ گوند
17- خوێندکارێکی کوردو تفەنگێکی ترکی
18- پردێکی تاوانبار و پێشوازیکی شارستانیانە
19- دیلمانجی عەرەبی نەزانی موکریانی
20- پاریزگای دهۆک
21- سی سەر و (30) دارشەقەی پێشمەرگەیەك
22- زەمبیل فرۆش لە نیوان گۆرکی و بتهۆوندا
23- سەکۆیکی رووت, شانۆیکی پۆشتە
24- کۆیلەی شاملو لە دهۆك
25-سمێڵ دار و بێ سمێڵ
26-نەچیروان بارزانی، لۆکە و سیاسەت
27- تەگەر لە نەورۆزی ئازادیدا
28-هوتیلداری دهۆکی و تاجری تەوریزی
29-باران و نەورۆز و پتەپتی ماشین
30- کەنگرو هانس
31- قورشیلان و هەڵپەرکی
32- کەنگرو ماستو و تەلەوزیونی کوردی
33- پارلەمان
34- وەزارەتی فێرکردن و بارهێنان
35- ڕۆژنامەوانێکی قژتەڵایی
36- زانستگای سەلاحەدین
37- ڕێگای دیاربەکر و بۆکان
38- پینج ئەسپی بێ سوار و خۆکوژێك
39- نەورۆزێکی بەرئاوەژوو
40- هەڵەبجە و کوردی بەرئاوەژوو
41- عومەرخاوەر و پەیکەرێکی بێ گیان
42- گۆڕستانیکی ئاوەدان و شارێکی وێران
43- عەنەب دەستە برای هەڵەبجە
44- هاواری مردووان
45- مەهاباد و گوڵەباخ
46- نێرگز و گۆرستانی بە کۆمەڵ
47- دیوانەتر لە وەلی دیوانە
48- KRO
49- ڕەوزەی سولەیمانی باخچەێکی پرلە گوڵ
50- خەونێك لە سەر شەقام
51- خەمی هونەر لە عیمارەتێکی هەژارانەدا
52- درامای ناو دراما
53- یەکە یەکەی هونەرمەندان لە یەکیەتی هونەرمەندان
54- زامێکی مێژوویی لە جەستەی ژنێکدا
55- کوتکی کاوە و چەکی پێشمەرگە
56- ژنراڵ بارزانی, دوکتورشوان و مەسعود بارزانی
57- هونەری ژێر خێوەتەکان
58- زانستگای بێ کتێب و وڵاتی پڕ لە ڕۆژنامە
59-وڵاتێکی ڕەنگاو ڕەنگ و وێنەیکی کەم ڕەنگ
60-کۆماری سەربەخۆی چاویلکە ڕەشان
61- ناڵەیەك لە وڵاتیکی پر لە هاواردا
62- شارێك و دوو دیدار
63-ژانی دوو تەمەن و ژانێکی مێژوویی
64- UN و مافی دوو مرۆڤ
65- دوا وێنە
66- جەندەکی ئاڵمانی و پ کا کاPKK
67- درۆی ئاڵمانی و شڵتاخی تورکی
68- نەخۆشخانەی کوردان
69- ئالبۆمی وێنەکان
00- حزبی دێموکراتی ک.ئێران و هەزاران وێنەی شەهید[2]

1

2

گەڕانەوە بۆ پێرست

یەکەمجار پاییزی ساڵی1978 بەر لە تێکچوونی رژیمی پەهلەوی بە ترێن بەرە وئوروپا دەرۆیشتم. قەتاری تاران- مونیخ پاش تێپەڕبوون بە ناو خاکی کوردستان و زێی وان، لەوڵاتی تورکیەوە تێدەپەڕی و پاش ئەستامبوڵ دەکەوتە سەر خەتی ئاسنی ئوروپا و لە دوای وڵاتەکانی بولغارستان و یۆگسلاوی و ئوتریش دەگەیشتە ئاڵمان. نیوە شەو لە کاتی خەوا، لە نێوان ئەسکی شار و ئانکارا, دز و رێگر رژانە ناو واگونی قەتاری ئێرانییەکان و تاڵان و بڕۆیان کرد. کاتێک بە پۆلیسی ناو قەتارمان راگەیاند، بەگژماندا هاتن. لە یەکێك لە شارەکانی ناو رێگا قەتار رایگرت. من و کەسێکی تریان هێنایە خوارەوە, تەحویلی پۆلیسیان داین. پۆلیس هەڕەشەیان لێکردین و گوتیان، یا رەوانەی زیندانتان دەکەین, یاخۆتان بەرە و ئەستانبوڵ بڕۆن ولە بیر خۆتانی بەرنەوە. هەر چەند لە بەر هات و هاواری ئێمە خەڵکێکی زۆر کۆببوونەوە، بەو حاڵە بە پاڵەپەستێو لە ناو قەتاریان هاویشتینەوە.

3

7 ساڵ پاش ئەو رۆژانە، دوای هاتنە سەر کاری کۆماری مەلاکان، پاییزی ساڵی1985 بە تەیارەی ئیرانی لە باڵەفڕگەی مهرئابادەوە بۆ ئاتاتورك فڕیم. بە پێچەوانەی ساڵی1978کە ئیرانی روویان نەدەکردە ئەم وڵاتە, لە هەر شوێنێك دەنگ و ڕەنگی ئێرانی دیار بوو. ئەگەر پێمان وابێ، تورکەکان لە شاری ئەستانبوڵ توریستن, ئەوە گەڕەکی ئاکسارای دەبێتە مەیدانی تۆپخانە و لالەلیش دەبێتە شەقامی ناسرخسرەو لە تاران. دووکاندار و دەلاڵ, پستەو تەقیلە وکەوش فرۆشی فارس زمان رێگای پیادەیان گرتووە. هوتێلەکان تەژی لە ئیرانین, شەڕی ترك و ئیرانیش بە شەو و رۆژ لە ئارادایە.
ئێوارە درانگان لە ئاکسارایەوە بەرەو سەر هەڵدەکشام ، هەروا کە دەرۆیشتم گوێم لەم قسانە بوو" خومەینی 500دۆلارەکەی لێ بڕیوین، ئێرانی ئیتر پارەیان نییە, دەبێ ئەم کاپشێنە بگۆڕیوە." فرۆشیار لەم فەلسەفەڕستنە نەدەگەیشت و ئازەری دیلمانجیش قسەی لای فرۆشیار بڕی نەدەکرد. ئاوا درێژەی کێشابا، شەڕی هەر دوولا حەتمی بوو. بە تورکی لە فرۆشیارم پرسی تۆ لە ترك ناچی. بە کوردی وتی ئەز کرمانجم. منیش بە کوردی وڵامم داوە، ئەزیش کرمانجم. دەستی لە ناو دەستم نا. لێم پرسی ئەوانە چییان دەوێ؟ گوتی:" دۆشەو ئەو جلکەیان کڕیوە ئەمشەو بۆیان هاوردومەتەوە." لێی دەپرسم، دەکرێ رازیان کەی ؟ وتی بە خاتری کورد بوونی تۆ ئەم خێرەشم نەویست. ئازەری دیلمانج و فارسی کڕیار پارەی خۆیان وەرگرتەوە و لە وتوووێژی جادوویی ئەو دوو کوردە ، کە زیاتر لە چوارسەد ساڵە لە یەک هەڵبڕاون، تێنەگەیشتن.

4

لە گەڵ کوڕوکچێکی شیرازی لە سەر داوای خۆیان هاو وەتاخ بووم, ببووم بە دیلمانج و چاوساخیان. کچە هاتبوو براکەی بەرەو ئامریکا بەرێ بکا. کارمەند بوو, دەیگوت هەرکەس لە تورکیا دەگەرێتەوە, زانیاری هەڵە بە خەڵك دەدا. دەفتەرێکی پێ بوو هەمووشتی تێدا دەنووسی, قیمەتی تاکسی, خەتی ناوشار, ناوی ئیزگەکان, دوری و نزیکی رێگا, خواردن, هوتێل , شوێنە کانی ئەستانبوڵ, ئادرەسی کونسولگەری و هتد. خانم خەریکی حیسابات بوو، منیش چاوساخی بێ جیرە و مواجبیان بووم. بەرچایی پەنیری کوپە وکولێرەناسکەی بێ پارەی کوردستانم درخوراد دەدان. رۆژێکیان کچە فەرمووی: " تۆ دەزانی, من کچم؟! لەم دیوەدا ئازادنیم. بۆخۆم و براکەم دیوێکم گرتووە." مانای ئەم گفتە ئەوە بوو کە پارەی ژوورێکی سێ کەسی بکەوێتە ئەستۆی کاکی دیلمانج و چاوساخ. پاشان فەرمووی: "ئەڵبەت بەرچایی هەر میوانی تۆ دەبین." لە گەڵ ئەفەندی هوتێل کەوتبووە مامڵە. کابرا هەمووی بۆگێڕامەوە. کچە پاش چەند رۆژ براکەی بە جێ هێشت و لە گەڵ خانم گەل و ئاغاگەلی ئێرانی بۆخۆی شارە و شار دەگەڕا.

5

رۆژێکیان بەرە و کونسولگەری شورەوی کەوتمە رێ, پێشتر لە کونسولگەری ئامریکا و وڵاتانی تر چاوم بە زۆر ئێرانی کەوتبوو، کە هەرکام چیرۆکی تایبەت بە خۆیان هەبوو. لە گۆشەیەکی ژوورەکە لە پەنا ژن و پیاوێك دانیشتم, چاك وخۆشیان کرد, قەزاق بوون, بە ترکی و ئازەری تێکەڵ کەوتینە قسە. جنێویان بە ترکەکان دەدا, دەیانوت ئەوانە دز ودرۆزن و کەڵەك بازن. نازانم ترکان چیان بە سەر ئەم توریستانە هێنابوو؟ گفت و گۆی ئێرانییەکان و کابرای کارمەندی کونسولگەری سرنجی راکێشام. کابرایێکی لۆر قسەی دەکرد و یەکی ئازەریش بۆی وەردەگێڕاوە، "من پەناهەندەی سیاسیم, لە دەست ئیران رام کردوە. گەرەکمە بچم بۆ شورەوی." کابرای ئازەری وای هەڵدەگەڕاندەوە "بیستومە لە شورەوی ئینسان دەتوانێ بە خۆڕایی دەرس بخوێنێ, منیش گەرەکمە بچم لە شورەوی دەرس بخوێنم." کاکی بەرپرس دەڵێ: " ئێمە داخوازی ئێوە دەنێرین بۆ مۆسکۆ, وەڵامەکەی 6مانگ دەکێشێ." لاوی لۆر تورە بوو! کابرای کونسول بۆخۆی هاتە دەر. برای لۆر روی تێکردو کوتی: "من ئەندامی حیزبی تودەی ئیرانم, هەموو ژیانم لە رێگای حیزب و دەوڵەتی شورەوی سوسیالیستی دا داناوە, چاوەڕوانیم لە ئێوە ئەوەیە یارمەتیم بدەن, جمهوری ئیسلامی بڕیاری کوشتنی داوم, لێرەش ناتوانم بمێنمەوە, نامەوێ بچم بۆ ئوروپا." دیلمانج دیسان وتی: " من جەوانم خەڵکی تەورێزم بیستومە لە شورەوی بە خۆڕایی دەخوێنن, من دەمەوێ بچم بۆ شورەوی." کابرای کونسول پێی سەیر بوو! کوڕی لۆر بە حاڵەتێکی ناراحەتی نزیك بە گریان و زۆر بە توڕەیی دەدووا وکابرای دیلمانج باسی خوێندنی بە خۆڕایی و

چوون بۆ شورەوی دەکرد. کونسول هەمان وەڵامی بەرپرسی پێشووی داوە. دیلمانج قسەکانی دوبارە کردەوە. برای لۆر وتی: "باشە ئەمن دەگەڕێمەوە بۆ ئیران خۆم تەحویلی جمهوری ئیسلامی دەدەمەوە, هەر بەڵایکی بە سەرم بێ ئێوە بەرپرسن." ئەەی کوت ولێی دا رۆیشت. بە شوێنی دا چووم و هەرام لێکرد. راوەستا, وتم ئاگام لە وتووێژی ئەو لە گەڵ کابرای کونسول بووە. بۆم گێڕاوە کە کابرای دیلمانج چۆن قسەکانی ئەوی بە تەرسە هەڵگەڕاندۆتەوە. چاوەکانی لە ناو پیاڵەی پڕ لە فرمێسکدا دەسووڕان, سەری کەوتە لارەلار. لە بەرخۆیەوە شتهایەکی کوت، تێنەگەیشتم. هاج و واج ڕوانییە دەور و بەری خۆی ، لە ناکاو کەوتە ناو باوەشمەوە و لە پڕمەی گریانی دا, بە دەم گریانەوە وتی: "ئەوە چەند مانگە دێمە ئێرە وەڵامم نادە نەوە, ئەو کوڕە ئازەریەش دایم لە وێیە. مەنزوریان نییە چی بە سەر ئێمە دێ."

هەزاران هەزار کەسی سەرگەردان و بێ پەنا وەك ئەو کابرایە "توریست" و پەناهەندەی ئیرانین لە وڵاتی تورکیا. ترکەکان بە قینەوە چاویان لێدەکەن، زۆربەیان زمانی ترکی نازانن، ترکەکان گاڵتەیان پێدەکەن, قسەی ناشیرنیان پێ دەڵێن و کڵاویان لە سەر دەنین و شەڕیان پێدەفرۆشن.

6

رۆژی 14ی ئۆکتۆبری ساڵی 1985 تووشی کوڕە ترکێك هاتم. کەوتینە قسە, خوێندکار بوو, کە زانی کوردم کردیە هەرا و هوریا, بە حاڵەتێکی هیستریك وتی: " بۆ دەڵێی کوردم, کورد چییە!!؟ کورد هەر ترکە. ئێوە ئەبێ شانازی بە ترك بوونی خۆتان بکەن." پیلی ڕادەکیشام بمبا بۆ پۆلیس, چەند ئیرانی ئاگایان لەم قرم وقاڵە بوو, هاتن پیلیان کێشام و دوریان کردمەوە.

7

رۆژی 15ی ئۆکتۆبری 1985 لە ساڵونی ترانزیت دانیشتبووم، سەیری خەڵکم دەکرد. مسافیرانی ئێرانی کە لە ئوروپا و ئامریکاوە بەرە و تاران دەگەڕانەوە لە جم وجۆڵ دابوون, چەند ژن وپیاو خیرا خیرا بیرە وشەرابیان بە بتری هەڵدەقوڕاند. گەرمی قسە و جەفەنگ بوون و پێیان وانەبوون لێرە کەسێك لە زمانیان بگا. کابرایەك کە تەمنی 50 ساڵ دەبوو، وتی: "هەتا دەگەمەوە تاران ئەمەوێ هیچم لێ حاڵی نەبێ. "

کە بەرە و سواربوونی تەیارە ڕیکەوتین, لە کۆنترۆل کابرای پۆلیس پرسی ئیرانی؟ وتم بەڵێ. وتی دەباشە برۆ بۆکسێکم سیگار لە فڕی شاپ بۆ بکڕە. وتم بە چاوان, پارەم بدەیە با بۆت بکڕم. سەیرێکی کردم و بە ناقایلی دەستی مەیلە وگیررفانی جوڵاوە و 50 دۆلاری رووی خۆی دەرخست. کە بۆم هێناوە فەرمووی: " چۆك تەشکورلار ئابی" عەرزم کرد "بیرشەی دۆیر ئابی."

8

پاییزی ساڵی 1989 لە ڕێگای بلگرادەوە بە ماشین گەیشتمە سنوری تورکیا. پۆلیس زیادە لە دەیان پاسپۆرتی لەیهستانی ویوگسلاو و چێك و هی تر, پاسپۆرتی ئێرانی من، بەرچاوی گرت. منی بە تەنیا هێنایە خوار. هەر وەکو چۆن هەموو جاریك لە سیڕای ماکو لە ماشێن دەیانهینامە خوار، تەنیا لە بەر ئەوەی لە دەفتەری ناسنامەکەمدا ناوی بۆکان هاتبوو. ئیستاش کابرای ترك لە منی پاسپۆرت ئێرانی دەپرسێ، بۆ هاتووی بۆ تورکیا؟ چ کارێکت لێرە هەیە ؟ لە وڵامدا وتم، توریستم, توریست. بێ ئەوەی ئیتر زمانی بسووڕی پاسپۆرتەکەی داوە دەستم. لە ڕاستیشدا پرسیارەکەی لە جێی خۆیدا بوو.

بوومەلیڵی بەیانی ئەو رۆژە بە دەنگی هەرا و قیژە وەخەبەرهاتم, کە لە پەنجەرەی هوتێلەوە سەیری خوارەوم کرد, بە فارسی و بەترکی جنیودەدرا.

9

لە قاوەخانەێك نزیك مزگەوتی ئاسوفیا دانیشتوین, قاوەچی سەیرمان دەکاو پێدەکەنێ. کوردن؟ ئەو دەپرسێ. هاوڕیکەم بەڵێ کوردین. کابرای قاوەچی دەڵێ، سەر سەران سەرچاوان, کوردی کیژان باژێرن؟ مە کوردی ئیرانین. کابرای قاوەچی دەپرسێ، حیزبی دیموکرات چ دەکا.؟

10

ساڵی 1978 لە قەتاری تاران / مونیخ، هاوسەفەری کۆمەڵێک لاوی ئیرانی بووم کە لە وڵاتی ئوتریش خوێندکار بوون، لە قسە و باسەکانیان وادەردەکەوت کە ئەندامی رێکخراوی چریکەکان بن و پێوەندیان لە گەڵ چریکەکانی فەلستینی و تورک و کورد لە تورکیە هەبێ. کە زانیان کوردم، باسی بارودۆخی کوردەکانی تورکیایان کرد کە بە ترکی کێوی دەناسرێن و هێنانی ناویان بە کورد قەدەغە کراوە. یەک لەوان لێم دەپرسێ, حەز دەکەی کوردێك ببینی؟ کوتم ئەرێ. چوو پاش ماوەیەك لە گەڵ کوڕیکی هاوتەمەنی خۆم هاتەوە، دوو کوڕی فارس و ترکێك لە داڵانی ناو ترێنەکە بۆ ئەوەی پۆلیسی ناو قەتار ئاگادار نەبن، کێشکیان دەکێشا. من و هاوڕەگەزەکەم بە زمانی کوردی لە یەك نەدەگەیشتین, پاش نیوساعەت یەکترمان لە باوەش گرت و لە یەک جیابووینەوە.

11

ئەمرۆش 18ی مارسی 1994ە و سێ رۆژی ماوە بۆ نەورۆزی 2694ی کوردی . چاوەڕوانی ساکەکانمان دەکەین, چەند پۆلیس و بەرگ ڕەش دەورەمان دەدەن, یەکیان بە بێسیم دەدوێ, ئەوی تر بەرەو رووی من دێ و داوای"پاسپۆرت"م لێدەکا. جەماعەتی ناو هۆڵەکە هەموو سەیری من دەکەن. هاورێکانم مات و بێدەنگ راوەستاون. لە گەڵ لەقاندنی سەری دەڵێ "ها ئیرانی!" چەند بەرگ ڕەشی تر دەورمان دەگرن. دووانی تر کە هێندێك لە گەڵ ئەوان تەوفیریان هەیە بەپێکەنینەوە بەرەو رووومان دێن. دەست لە ناو دەستمان دەنین. بە کوردی دەپرسن "ها چەوانن, باشن؟" لە باڵەفڕگە دێینە دەر. پۆلیسێك دەڵێ: " دەستور ئەوەیە بینە دوو دەستە. ئەم شەو هەرکام لە شوێنێك بمینەوە بۆ ئەمنییەتی خۆتان باشترە!" هەموو سەیری یەکتر دەکەین ؟! بریارماندا لە یەك جیا نەبینەوە. سواری چەند ماشینی شەخسیان کردین. لە باکوری شاری ئەستانبوڵ لە بەرچەند ماڵی تازە سازکراوی شێوە میعماری ئوروپا دایانبەزاندین. پۆلیس هاتن دەستیان لە گەڵ لێداینەوە و داوای شەوێکی خۆشیان بۆکردین و رۆیشتن. هەمووی ئەو رووداو وەک فیلمی پۆلیسی دەهاتە بەرچاو. پاشان یەك لە ژنەکانی هاوسەفەرمان کوتی, لە ئاڵمانەوە تەلەفونیان لە کونسولگەری ئاڵمان لە ئەستانبوڵ کردوە, ئەوانیش پۆلیس و میتی تورکیایان ئاگادارکردۆتەوە, کە ئاگایان لێمان بێ. تۆ بڵێی ئەگەر وانەبایە هەمان پۆلیس و میت چ مامەڵەیەکیان لە گەڵدا دەکردین؟ ئەو شەوە لە گەڵ ساحیوماڵ و چەند میوانی تر لە وانە ژنیکی ئاڵمانی کە میردەکەی کورد بوو, کەوتینە باس و قسە. چەند لەو کوردانە زۆربەی شارەکانی رۆژهەڵات و باشوری کوردستان گەڕابوون. کوردیکی فرە خۆش و پاراو قسەیان دەکرد. باکوریەکانی هاوڕیمان کە لە ئاڵمان زمانیان بۆ کوردی گوتن نەدەسووڕا, کوردی قسە دەکەن, ئاڵمانییەکانیش جارجار وشەی کوردی دەکرۆژن. بەرە بەیان سەرروپێ مری کردین, کە ورگ قورس بوو، مل بەلادا هات و هەر کام لە شوێنی خۆی خەوی لێکەوت.

12

تەیارەی دیاربەکر پڕە لە رۆژنامەوان, ئەندامی پارڵەمان و ئەندامی رێکخراوی مافی مرۆڤی وڵاتانی ئوروپی کە بۆ چاوەدیریکردنی هەڵبژاردنی شارەکانی باکوری کوردستان و جیژنی نەورۆز خۆیان گەیاندۆتە ترکیا. لە تەنیشت ئێمەوە ژنێك لە گەڵ منداڵەکانی بە زمانی سوئیدی قسەی دەکرد, ناوی منداڵەکان کوردین و منداڵ کوردی نازانن. دایکیان دەڵێ خەڵکی سولەیمانییە و میردەکەی سوئیدیە.

13

دوری رێگای ئەستانبوڵ دیاربەکر, فرۆکەخانەی چۆڵ و هۆڵ و دەور بەسیمی دڕکدار تەندراو و قەرەقوڵی تفەنگ بە دەست, دەیسەلمێنن کە ئێرە وڵاتێکی ترە کە داگیر کراوە. لە دوورەوە ئوتوبوسیکی شڕی شاسی لار وەک ئەوەی لە شەڕ گەڕابێتەوە بەرە و مسافیرەکان دەهات. قەرەقۆڵ خەڵکیان بە خەت کردن, دریژ و کۆتا لەڕ و گیپن, پیر وجوان, ژن و منداڵ. لەوە دەچوو کە ئەو خەڵکە بەسیجی کۆماری ئیسلامی بن و بەرە و دۆخەکانی شەڕیان ڕەوانە کەن. ئوتوبوس تەپوتۆزێکی ساز کرد و لە چاوان ون بوو. پاش بەینیك گەڕاوە و دەستەی دووهەمی لە باوگێژەڵوکە رزگار کرد.
ساك و شت وەمك هەمووی بە سەر یەکدا کەوتوون, کابرایك بە دەنگێکی بەرز ناوی سەر ساکەکان دەخوینیتەوە, وەک ئەوەی ئێمە عەلاف بین و ئەویش قەپانداری مەیدانی گەنمی حەمەدەمین ئاغا و قاسم ئاغای بۆکان. ئیرە کە زۆرتر لە بیابان دەچێ، فرۆکە خانەی ناونەتەوەیی دیاربەکری تورکیایە.

14

بە شوێن تەلەفوندا دەگەرێم لە دوکانێك کەسێك بە دیار چەند دەزگای تەلەفونەوە لە پشت مێزێکی بەرز راوەستاوە, وەژوور دەکەوم، هێشتا زارم هەڵنە پچریوە، کابرا بە زمانی کوردی بەخێرهاتنم دەکا، دەزگای تەلەفونەکە بۆلای من دەخزینی و دەڵێ فەرموو برایە من. تەزویك بە گیانمدا دێ، چەند دەمێك مات دەمێنم, وێنەی شارێکی تر لە وڵاتێکی تر لە مێشکمدا زیندوو دەبێتەوە. بەرە بەیانی رۆژێکی 1975ە و تازە لە بۆکانەوە گەیشتومەتە گاراژی کرماشان, دەمەوێ تەلەفون بۆ هاورێکەم بکەم. بەرپرسی دەفتەری تی بی تی دەزگای تەلەفونەکە دەخزێنێ بۆلای دەستم و دەڵی فەرموو براگەم.
دوو شارو یەك وێنە, دوو برا و یەك گوتن. براکەم لە شاری دیاربەکر وەك من عەبەسراوە, ئەو سەیری من دەکا و من سەیری ئەو, من دەزانم لە مێشکمدا چ باسە، بەڵام نازانم ئەو بیر لە چی دەکاتەوە. هەرکمان بێ دەنگ دەمێنینەوە. ژمارەی ماڵی خۆمان دەگرم و دەڵێم لە دیاربەکرم، ئەوانیش لە نامۆیی و دورە وڵاتی بەم هەواڵە شاد دبن. کوردی گوتنەکەم وەک ساڵی 1978بۆ ئەو ئازیزەی بەرانبەرم نامۆ نییە, پارەم لێوەرناگرێ و دەست لە ناو دەستم دەنێ و چاو لە چاوەکانم دەبرێ و پاشان دەستی بۆ چاوەکانی دەبا, نە قسەیك نە گووتنیك. ئەو وێنەیە مێژووی من و ئەو دەگێڕێتەوە.

15

لە دەروازەی شاری دیاربەکرەوە دەمراستی و دیلمانجی وەفدەکە دەکەوێتە ئەستۆی من. حاجی خاوەن ماشێن هات و دەستی لە ملم کردو ئەم لاو ئەو لای ماچ کردم و وتی تەلەفونیان بۆ کردوم کە ئێوە ڕەوانەی سنور

بكەم, خۆم و ماشێنەكەم ئامادەی خزمەتین. یەك لە هاوقەتارە كوردەكان بە ئاڵمانی كوتی لە سەر كرێ قسەی لە گەڵدا بكە. حاجی وتی نیوەی خەڵكتان لێدەستێنم. دۆلاری وەرگرت و ئەم لاو ئەو لای ماچ كردمەوە.
شوفیر برازای حاجی بوو. ماشێنی هەڵكرد و دەنگی زەبتەكەی بەرز كردەوە, شوان پەرەوەری قاچاخكراو لە وڵاتەكەی لە ناو شاری دیابەكر بوو بە هاوسەفەرمان. شەقامەكان, دووكانەكان, خەڵكەكە لە بەر چاومان رادەكەن. سیگار فرۆش, دەستگێڕ و دەسبیح لە دەست و بێكار, وێنەیكی كۆنی ناو میشكم تازە دەكەنەوە. وێنەیەك كە هەر لە منداڵییەوە چاویان ئازار داوم. دەنگی شوان و سەدان وێنەی بەرچاوم دەمخەنە ناو گێژاوی بیرو خەیاڵ. دوێنێم رۆیشتووە و ئیستا لە بەرچاومە, وەك ئەوەی زەمان ڕاوەستابێ و من نەمزانیبێ, دیاربەكر بە هەموو جۆریك من دوبارە دەكاتەوە.

16

جادەێكی سەربازی, وڵاتیكی چۆڵ پڕ لە تانك و ماشێنی ئەرتەشی و قەرەقۆڵ، وێنەی وڵاتی ئێمەیە، نە گوندیك دیارە نە گوندییەك. بەهارە بەڵام نە گاڕان و مێگەلێك بە دەرەوەیە، نە هەراو هورایای ڕمبازینی مناڵان دێنە گوێ و نە خاس خاس رۆیشتنی كیژیك بۆ چنینی شنگ و ئەسپنگ و گیلاخە و گەزیزە و نێرگز بەرچاو دەكەوێ. لێرە هەمووشت یا لە خەودایە یا مردووە. قۆڵی تفەنگ و بەژنی تانك و روخساری قەرە قوڵ سروشتی خەساندووە. جێی مۆڵگەی بەرگ ڕەشەكان(پادگان) دەستكردی ئوروپایە بە تایبەت وڵاتی ئاڵمان, لێرە ئەوان پڕ بە گیرفانیان پارە وەر دەگرن.
لە دیاربەكرەوە بۆ جەزیر دەیان جار ڕایانگرتین, دایانبەزاندین و شتومەكیان پشكنی. لە جەزیر تەنیا ئیزنمان هەبوو لە هوتیل توریست ماشێن راگرین. دەستەیەك ڕۆژنامەوانی كاناڵی یەكی تلەوزیونی ئاڵمان ARD لێرە دەستبەسەر بوون, گەرەكیان بووە بەرە و باشور برۆن. چاوەڕوانن لە سەرەوە سیاسەتبازان ئیزنیان بۆ وەرگرن. ئەو چوار رۆژنامەوانە تەنیا میوانی هۆتیل بوون، پازدە خزمەتكار بە دەوریا ندا دەهاتن, خاوەن هوتیل لە وڵامی پرسیارێكی مندا كە ئێرە بۆ وا چۆڵە، دەڵێ: " پیشتر ئیرە دایم پڕ بوو لە میوان، ئێمە بە 15 كەس فریا نەدەكەوتین، ئێستا هەموو شت وەستاوە"

17

لە دەرەوەی هوتیل چەند منداڵی 7و8 ساڵان سیگار دەفرۆشن و كەوش بۆیاخ دەكەن . چەند وێنە دەگرم ژنێكی هاوكاریشم دەگاتە لای من . ویستم چەند وێنەی شار بگرم, ماشێنیكی سپی لە بەر پێم رایگرت. چەند چەك بە دەست دابەزین, یەك لەوان هاتە پێش بە ئینگلیسی پرسیاری كرد. ژۆرنالیستن؟ نا, توریستین. لە كویوە هاتون؟ لە ئاڵمانەوە. منداڵەكان لێمان نزیك بوونەوە, لە یەكیانم پرسی تۆكوردی فام دەكەی؟ منداڵ چاوێكی لە كابرای چەك بە دەست كرد. چەك بە دەست لە منی پرسی, تۆ كوردی دەزانی؟ وتم بەڵێ. توركیش دەزانی؟ بەڵی.وتی, منیش كوردم. بە كوردی لێم پرسی , تۆ پۆلیسی؟ وتی, من لە زانستگای دیاربەكر خوێندكارم. لێی دەپرسم، ئەی لێرە بەو چەكەوە چی دەكەی؟ وتی ئەوە بۆ بەرگری لە خاك و نیشتمانە, من كەخوێندكارم دەبێ ئەو كارەش بكەم. دەستی كردەوە بە ئینگلیسی وتن. " زوو برۆن هەتا شەو دانەهاتووە." خۆیان وەپێشمان كەوتن تا دەرەوی شار.
بەرگ ڕەشێك پاسپۆرتەكەی منی بە دەستەوە گرتبوو سەرەو بن و ئەم دەست و ئەو دەستی پێدەكرد و سەرەندەری لێنەدەكرد, كە زانی ئازەری و تركی قسە دەكەم, پاسپۆرتەكەی دامەوە و كوتی تۆ لە خۆمانی تركی. ئەمە بوو بە سوژە بۆ گاڵتەی هاوسەفەرانم.
ئێوارە درانگان دەگەینە سەرسنور. كۆنترولّی پاس و پرسیاركردن. بۆ ئەچنە كوردستان, چكارەن؟ هەر دەهاتن و دەچوون سەرگیژەیان گرتبوو, چەند جۆر پاسپۆرت هەمووشی لە ئاڵمانەوە. هەتا گەیشتینە برایم خەلیل، هەر هەزار متر جارێک رایانگرتووین, دایانبەزاندوین , ماشین گەڕاون, شتیان پشكنیوە وسین جیمیان كردوین.

18

ئیستا بە سەر پردیكدا دەڕۆین كە گرانترین وپڕ پیت و بەرەكەترین پردی هەموو مێژووی كوردستانە و ناوی برایم خەلیلە, ئێمە نازانین دوا رۆژ چ دەورێك دەگێڕێ. ئەوبەری پردەكەش هەر كوردستانە. لە دیوێك وەك میوان ناومان دەخەنە ناو دەفتەرێكەوە. یەك لەو میوانانە كڕنۆش بۆ خاك دەبا و ماچی دەكاو دەڵێ:" دوای 13ساڵ دێمەوە كوردستان." دووانەكەی دی ڕادەكەن و خۆیان دەگەێنە وێنەی گەورەی مەلا مستەفا بارزانی و وێنەی لە گەڵدا دەگرن.
وەزارەتی مرۆڤانی و گەشت و گوزار و یەكیەتی ماموستایان ئەو لایەنانەن كە پێوەندیان بە كار و سەفەرەكەی ئێمەوە هەیە. كاك سامی وەك نوێنەری وەزارەتخانە و چەند ماموستای زانستگا و مەدرەسەكان لە لایەن یەكیەتی ماموستایان و نزیكەی چل ماموستای دهۆك و زاخۆ ئەو كەسانە بوون كە لە برایم خەلیل لە گەڵیان ئاشنا بووین. بۆ ئێمە ناخۆش بوو كاتیك ئاگاداركراین كە ئەو بەریزانە چەند ساعەت لە بەر سورە تاو چاوەڕوانیان كێشاوە, پێشتر ئێمە ئاگاداری ئەم بەرنامە نەكرابووین. پێشوازیكی دۆستانە و شارستانیانەیان لێكردین كە ئاڵمانییەكان چاوەڕوانیان نەدەكرد. كاروانی ماشێن بەرەو دهۆك وەڕی كەوت. یەكەم دیدار و

چاوپێکەوتن لە تەك یەكیەتی ماموستایانی دهۆك و قسە كردن لە تەك نوێنەری بەڕیوەبەری گشتی یەكیەتی ماموستایانی كوردستان بوو.

19

ئێوارە رەوانەی هۆتیل كراین. شەو پاریزگاری دهۆك هاتە هۆتیل و قسە وباسیكی زۆر لە سەر بارودۆخی كوردستا ن و كاروباری ناوخۆ, و گیروگرفتەكان كرا, هەروەها باسی وەزعیەتی ژیانی خەڵك. كاك عەبدولعەزیز بە دڵێكی فەراوانەوە وەڵامی پرسیارەكانی وەفدەكەی دەداوە، ئەو بە كوردی دەدوا و ئەمزیش هەڵمەدەگەڕاندەوە بۆ ئاڵمانی, گیر و گرفتێك نەبوو, دەرەقەتی وشە عەرەبیەكانیش دەهاتم كەپێشتر لە ڕێگای زمانی فارسییەوە فێری ببووم, هەتا ئەوەی كاك عەبدولعەزیز ڕستەیكی وتوو ماتڵ مایەوە كە من ئاڵمانییەكەی پێشكەش كەم, ئاڵمانییە كانیش چاویان لە دەمی مەبارەكی دیلمانج بریبوو. من كە هیچ لەڕستەكە تینەگە یشتبووم داوام لە كاك عەبدولعەزیز كرد، ئەگەر دەكرێ بە كوردی رستەكە بڵێتەوە. هەموو پێكەنین و كاك عەبدولعەزیز وتی:" ئەمەش وێنەێكە لە سیاسەتی تواندنەوە (ژنۆساید)ی سەدام دەرحەق بە ئێمە, ئێمە هەموو شتمان بە عارەبی بووە."

20

رۆژی دوایی وەفدەكە سەردانی كاك عەبدولعەزیزیان كرد لە پارێزگای دهۆك. پاش وتوویژ و باسی بەرنامەی وەفدەكە كاك عەبدولعەزیز وەك دیاری, دەستكرد كوردی و بەرهەمی كاری دەستی خەڵكی كوردستانی وەك, پەستەك و دەسرە و كاری هونەری دەستكەردی ژنانی، پێشكەشی میوانان كرد.

21

پەیما نگای "هونەرە جوانەكان" یان پەیمانگای "هونەرەكانی جوان" ناوەندێك بوو بۆ فێركردنی هونەرەكانی وەك شانۆ, موسیقا, پەیكەرسازی, نەققاشی. ئەو كەسانەی 9 ساڵ خوێندنی مەدرەسەیان تەواو كردبێ لێرە وەردەگیرێن و دوای تەواو بوون، دیپلۆمی پەیمانگایان پێدەبەخشرێ و وەك فێركاری هونەر لە فێرگەكان دادەمەزرین یا خۆ خەریكی كاری هونەری دەبن. بەرپرسی پەیمانگا كە خۆی نەققاشێكی دەست رەنگین و بەناوبانگە دەڵێ: "بەڕێوەبردنی ئەم پەیمانگایە ئەركێكی گەورەیە" لە كەلاسی نەققاشی كە زۆربەیان كچ بوون, پێشمەرگەێكی باڵا بەرزی جوانچاكی لە لاق كەوتوو مودیل بوو, زیاتر لە سی سەر بە هەڤرا دەجولانەوە, دەسووڕان و كامێرای چاویان لە سەر دارشەقە و پێشمەرگەكە زووم دەكرد, هیندەی پێ نەچوو سی پێشمەرگە زیندوو زیندوو چاویان دەبریە خاوەن قەڵەمەكان. لە كەلاسی گراویر دەتكوت نان بە تەندورەوە دەنین, كاغەز دەچووە نێوان دوو بەردی ساف و رێكەوە, دوو بەرد لێك دەدران و تەرحەكان لە رێگای جەوهەرەوە دەكەوتنە سەر كاغەز, بە سیستمیكی سادە و ساكار كارێكی جوان دەكرا.

22

كەلاسی موسیقا جۆشی خستە دەرونمان . زیاتر لە سی كچ و كوڕ خەریكی فێربوونی موسیقا بوون, لەم كەلاسە وێنەیكی گەورەی بتهۆون دیواری رازاندبۆوە. بتهۆون هونەرمەندێكی مەزنە بەڵام بۆ وێنەی موسیقارێكی خۆمان دیواری نەڕازاندۆتەوە؟ ژیان دوبارە دەبێتەوە ساڵی 1978 كۆبوونەوەی ماموستایانی شاری بۆكان لە هۆڵی دەبیرستانی كەماڵ بوو, هێشتا رژیمی شا نەروخابوو, باسی هەموو شت دەكرا, ماموستای ئەدەبیاتی فارسی عومەر شەفیعی هاتە سەر سەكۆی شانۆ و دەستی بۆ دیواری بەرانبەری راداشت، ئەو شوێنەی وێنەێكی گەورەی ماكسیم گۆركی هەڵواسرا بوو, ئەمە تەنیا وێنەی ناو هۆڵەكە بوو، وەك ئەو وێنەیەی بتهۆن لێرە لە دهۆک. ماموستا وتی: "بۆ لەو وڵاتەدا قحت و الرجالە, كە عەكسی ئەم سمیڵ زلەتان هەڵواسیوە؟" هەر ئەوەندەی وتو هاتە خوار, دوای ئەو چەند كەس هاتنە سەر سەكۆ و باسی گەورەیی و خەڵك خۆشەویستی گۆركیان كرد, یەك لە وانە ئەم قەڵەم بەدەستەی حازری بوو كە فەرموی: "گۆركی هەموو وڵاتی خۆی بە پێیان گەڕاوە، هەتا توانیویە ببیتە نووسەر." ئەوەی ماموستا عومەر مەبەستی بوو, ئەوە نەبوو كە ئەم كابرایە خاسە یا خراوە, بە پێیان گەڕاوە یان نەگەڕاوە، قسەی ئەو تەنیا ئەوە بوو كە بۆ ئاوڕ لە خۆمان نادینەوە, بۆ شتی خۆمان لای خۆمان بێ نرخە؟
ژنیكی هاوڕێمان وتی دەتوانن موسیقایكی كۆن بژەنن؟ بۆ وڵامدانەوەی ئەم پرسیارە، بەستەی موسیقای زەمبیل فرۆش هەستیكی بەرزی خستە دڵی ئاڵمانییەكانەوە, بەتایبەت ئەو كاتەی كە زانیان چیرۆكەكەی باس لە چی دەكا. یەكیان وتی: "نەمدەزانی هەستێكی وا بەرز و هونەر و فەرهەنگێكی وا قووڵ لێرە هەیە."

23

هۆلیكی رووت و رەق و تەق و چەند كورسی تەختە ودار, نە چرایەك هەڵبوو و نە چرایەك كوژایەوە, نە پەردەیەك كرایەوە, نە پەردەیەك دادرایەوە. لێ بەڵێ ڕوخساری شانۆ خۆی دەرخستە هۆڵێ. دە دوازدە كوڕ و كچ بە جولە و ئاهەنگ و گۆرانی و هەڵپەركێی كوردی مزگینی كارێكی كوردیان ئەدا, كارێك كە مۆركی كوردی پێوە دیاربێ. فۆرمێكی جوان, كایەكردنیكی ڕازاوە, هەستێكی بەرز, سەرمای هۆڵەكەی لە لەش دەركرد و گەرمای پێبەخشین. پەیمانگای هونەرە جوانەكانی دهۆك خۆشەویستی لە دڵماندا و بیرو هزری لە مێشكماندا

پێك هێنا و چاوانی پڕ لە فرمێسك كردین. ماموستاو شاگرد ڕواڵەتێکی بەرزیان لا نەخشاندین. بە گفتی ئاڵمانییەکان دیتنی ئەم شتانە چاوەڕوان نەکرابوو.

24

لە یانەی فێرکردنی ماموستایان سەدان کچ ئامادە دەکرێ بۆ دەرس کوتنەوە لە قوتابخانەکان. لە کەلاسی دەرسی ئەدەبیات لە سەر تەختە ڕەشەکە نووسرابوو "من ئەو کۆیلەیەم, کە ژیانی ئەمرۆم ئەفرۆشم بۆ نانی سبەینێ" لە بن شێعرەکە ناوی ئەحمەدی شاملو وەک گەورە شاعیری کوردی ئێران نووسراوە[3]. لە وڵاتی من ئەدەبیاتی وڵاتێك بە دەرس دەگوترێتەوە کە ئەدەبیاتی وڵاتەکەی من لە لایان نامۆیە، بە تايبەت لە لای نووسەرانیان، تەنانەت لای شاملوی گەورە شاعیری فارس، کە حەولی وەرگرتنی خەڵاتی نۆبیل بۆ خۆی ئەدا.
لە کەلاسی زمانی ئینگلیسی هەر بەم زمانە قسە دەکرێ, پرسیار دەکرێ کە چۆنە هەر بە ئینگلیسی دەدوێن؟ وەڵام دەدەنەوە لێرە تەنیا قوتابی کوردمان نییە بەڵکو عارەب وئاشوری و ئەرمەنیشمان هەیە کە لە بە غداو شوێنی ترەوە هاتوون.

25

ئێوارەی ئەم رۆژە بەرەو ناوەندی یەکیەتی ماموستایان چووین, لێرە جگە لە کاك عەبدولعەزیز, چەند پرۆفیسوری زانستگای دهۆک و زۆر ماموستای تر بەشدار بوون, ئەوە یەکەمجار و ئاخر جارە کە لەکۆبوونەوەکاندا ژن دەبینین. ئەوشوێنانەی کە ئێمە چووین بەرپرس و قسەکەر و دەمڕاست پیاوی سمێڵ دارو بی سمێڵ بوون. تەنانەت لە دیدار لە گەڵ بەرێوەبەرایەتی یەکیەتی ماموستایان لە هەولێر ئەمە بوو بە پرسیاری ژنە ئاڵمانییەکان کە بۆ ژنان بەشدار نین؟

26

کاك سامی ئەم ئێوارەیە بۆ دیتنی کاك نەچیروان بارزانی ئەندامی مەکتەبی سیاسی پارتی یەك گرتووی بردین. لە باخێکی پڕدار ودرەخت، هۆتێلی تایبەتی دهۆک هەڵکەوتووە. لە دیدار لەگەڵ کاك نەچیروان باسی باری سیاسی و ئابوری کوردستان و باسی پیلانگیرانی دوژمنان کرا. ئەو وتی: " هیچکام لە وڵاتانی دەوروبەر وەك ئێرانییەکان کەڵەك باز نین, ئەوان بە لۆکە سەر دەبڕن[4]." ئە و وتی: "تورك و عەرەب ڕاستەوخۆ دوژمنایەتی کورد ئەکەن, بەڵام ئێرانییەکان بە ناوی دۆست و نزیك مەبەستەکەیان دەبەنە پێش." کاك نەچیروان لە بەرانبەر پرسیاری پڕ لە نیگەرانی ئێمەدا، ئێمەی ئەرخاین کرد کە تەبایی و هاوکاری لە نێوان هێزەکانی ناوکوردستان زۆر باشە و لە پتەوبووندایە و هیچ گیرو گرفتێك نییە.

27

هەوا تاریك ببوو کە کاك نەچیروانمان بە جێ هێشت، لە سەر شاخەکان گڕی ئاور بڵێسەی دەستاند, لە سەر ڕێگامان منداڵ تەگەرە ماشینیان وەپیش خۆ دابوو , کۆپە کۆپە ئاور لە کۆلان و سەربانی ماڵان دەبیندرا, دهۆك کەوتە ژێر ئاوری نەورۆزی 2694 ەوە. ئەمە بۆ ئێمە یەکەم ئاگری ئازادی و نەورۆز بوو.

28

حاجی ساحیو هوتێل سوڕتحیسابی لە بەر دەست دانایین. لە ئالمان گرانتری حیساو کردبوو. بە چاو پێخشاندنێکی سەرسەری، دەرکەوت کە پتر لە 7000دیناری زیاد نووسیوە. حاجی داوای لێبوردنی کرد بەڵام دیسان هەر زیادی لیساندین. خوای لێ ڕازی بێ تەماتە و برینجی دابوینێ و پارەی هوتێل "ماریتیمی کۆلنی" بۆ حیساب کردبووین. مام حاجی بە کوردی قسەی دەکرد بەڵام ئەم کارەی وەك تاجر و کاسبی غەریب گەزی تەوریزی دەچوو, هەرچەند ئێمە غەریبیش نەبووین. دەرنەکەوت کە مام حاجی کەی شانی وەشانی تاجری تەوریزی کەوتووە؟
زیادی وەرگرتنی مام حاجی لای ئێمە بە نەورۆزانە قەبڵێندرا, ئاخە ئەم بەرەبەیانە یەکەم رۆژی نەوروز بوو.

29

باران بەرەو هەولێر خۆی لە گەڵ ڕێکخستین, ماشینیش پەیتا پەیتا خەرا دەبوو، ئەمەش پەیامی ساڵێکی خۆشی نەئەدا. لە نێو جادە لە قەراخ گوندێك ماینەوە, منداڵ دەورەیان داین, بە زمانیك لە گەڵ یەك ئەدوان بۆ ئێمە نەبیستراو بوو. بە زمانی کوردی لە منداڵەکانم پرسی بە چ زمانیك قسە دەکەن؟ یەکیان وڕامی دامەوە ئاسوری. لە گەڵیان بەرە و ماڵەکانیان چووین, خەڵك لێمان کۆوە بوون. گوندێکی خۆش, یەك لە گوندییەکان کوتی ئەم گوندە خۆمان ئاوەدانمان کردۆتەوە. داوای کرد برۆینە ماڵەکەی. کە سەرم بە ژوورەکە داکرد لایکی دیو تا بن میچ بە تایە هەڵچندرابوو. کاکە ئەوانە چییە؟ وتی برینجە. بۆ ئێوە لێرە برینجیش ڕەعەمەل دینن؟ ئێرە گەنم و برینج و شتی تریش ڕەعەمەل دێت. هەروا کە قسەمان دەکرد وتی ئەوەش دایکمە. ناو ژوورەکە هێندە تاریك بوو جگە لە تایە برینجەکان کە ڕەنگیان سپی بوو، شتێکی تر نەدەبیندرا. پیریژنی جل و بەرگ ڕەش وا خۆی گرمۆلە کردبۆوە, بەرچاو نەدەکەوت هەردووك چۆکی لە باوەش گرتبوو.کوڕەکەی کە تەمەنی لە 40 تیپەری بوو و6 منداڵی هەبوو، وتی: "چاوی نابینێ, هەردووك چاوی کوێر بووە."

لە زۆر شوێنی کوردستان لە تەمەنی وادا ژنان بینای چاویان لە دەست دە دەن, بۆ؟ کابراش نەیدەزانی بۆ چاوی دایکی کوێر بووە.

30

سروشتی وڵات لە بەهار و نەورۆزدا, بۆ مرۆڤێك کە ساڵەها دور لە خۆرەتاو و لە نامۆییدا ژییاوە, دەبێ چ مانایکی هەبی؟ لە وانە جوانتر و رازاوەتر مناڵی باوەش پڕ لە چەپکە نێرگزە کە رێگات لیدەگرن ولە پای پوڵێکی ڕەش بە ناوی دینار باوەشت لە گوڵ دەگرن، لەوەش شیرینتر دەم و چاوی کچۆڵانە کە پەرژینی پڕ لە کەنگر و شنگ و ئەسپنگان دەوریان داوە وبەهار دەهێننە سەر جادە. هانس لە پرێکا بە کوردی هاوار دەکا "کەنگر, کە نگر." پرسیم تۆ چوزانی کەنگر چییە؟ وتی: "تۆ نازانی زۆر خۆشە." ئەو شوفیری هان دا کە رایگرێ. باوەشی خۆی و هەواڵانی پڕ لە کەنگر دەکا, مناڵ ڕادەکەن کە چارەکە کەنگری دی بینن, بەڵام لە ناو ئێمەدا باوەشی بێ کەنگر نەماوە. باشە هانس تۆ کەنگری کاڵ و کرچ چ لێ دەکەی؟ لێم پرسی، دەڵێ: "دەیخۆین, دەیخۆین , زۆر زۆر بە تامە." پێشمەرگەکان وتیان خەم نییە بۆ خۆمان بۆت ساز ئەکەین.هانس بە کوردی ئێژێ، سپاس سپاس.

31

گەیشتوینەتە سەلاحەدین, هەرچەند باران دەبارێ و هەموو وڵات قوڕوچڵپاوە، بەڵام خەڵك هاتونەتە دەرێ و هەڵدەپەڕن. لە راستیدا قوڕ دەشێلن. ئێمەش تێکەڵ شادی ئەوان دەبین. دەنگی رادیوی کوردی ئەمریکا دێتە گوێ, هۆمەردزەیی وکچەکەی بە دوو قۆڵی گۆرانی دەڵێن. لە هەر لاێکەوە دەنگی موسیقا دێت. ژن و منداڵ و گەورە و بچوك لەماشێنی وانیتبار و باریدا خۆیان جێکردۆتەوە و لە جێدا هەڵدەپەڕن, ڕەنگە ئەو ماشینانە نەوروزی ساڵی 1990و 1988 هەڵگری خەڵک بەرە و سنورەکان بووبێتن بۆ ئەوە لە مەرگ رزگاریان بێ . نەورۆزی ئەمساڵ لە ئاسمانەوە ژار و نان و بۆمب نابارێ، باران دەبارێ، دڵۆپ دڵۆپ باران دەبارێ. باسکردن لە بەهاری سەربەستی, هەوای ئازادی نە لە نووسین دێ نە لە گووتن, خۆ تێکەڵاوکردن لە گەڵ ئەم خەڵکە و چێژتنی ئەم شادیە و هەڵمژینی ئەم هەوایە، تەنیا نیازی ئێمە نییە، بەڵکو هیوای هەموومانە.

32

ئێوارە درانگان گەیشتینە ئەو ماڵەی کە بۆمان دیاری کرابوو. هانس بە کەنگرو ماستی خۆی گەیشت و دوکتور فیروزیش بە تلەوزیونی کوردی. ئەولە گەڵ کاك حامید دەکەوێتە وتوویژ. کاك حامید دەبێژێ: "هەموو حیزبەکان ڕادیو و تەلەوزیون ورۆژنامەیان هەیە، بەڵام دەوڵەت و حکومەت خاوەنی ڕادیو و تەلەوزیون ورۆژنامە نین." کاك حامید لە زۆر شوێن هاوڕێمان بوو، بە تایبەت بۆ زیارەت کردنی هونەرمەندان لە هەولێر و سولیمانی. ئەو بەردەوام شێعری شاعیرانی بۆ دەخوێندینەوە کە تەژی بوو لە زەرافەت و هەستی کوردانە. ئەو ئەم شەو دوکتوری مەست کرد, نەك بە بادە بەڵکو بە شێعر و قسەی خۆش، بە تایبەت وەستایانە وە زاراوەی شیرینی گۆرانی, شێعرگەلی کرماشانی دەخوێندەوە.

33

پارلەمان یەکەم شوێنی دیداری ئەمرۆی ئێمە بوو."دێموکراسی و پلوراليسم و کاری هاوبەشی وتەبایی" قسەکانی بەریز جەوهەرنامق بوو. پێداویستیەکانی کوردستان و داوای یارمەتی لە ئوروپا بەشێکی تری وتەکان بوو. لەم دیدارەدا بەرپرسی وەڤدەکە دوای ناساندنی "کۆمەڵەی دروستکردنی قوتابخانە بۆکوردستان" و هەروەها ناساندنی "یەکیەتی ماموستایانی ئاڵمان" کە گەورەترین یەکیەتی ماموستایانی ئوروپایە، باسی هاوکاری و چۆنییەتی هاوکاری لە گەڵ دەزگاکانی کوردستان کرد. لەم حەوت کەسە 5 کەس ئەندامی یەکیەتی ماموستایانی ئاڵمان بوون, کە راسپیردرا بوون هەتا راپۆرتێك لە سەر چۆنییەتی سیستمی فێرکردن و بارهینان لە کوردستان ئامادە بکەن تا پاشان وەڤدێکی رەسمی سەردانی کوردستان بکات.

34

لە پارلەمانەوە بۆ وەزارەتی فێرکردن و بارهێنان چووین. بەرێز شالیاری فێرکردن و بارهێنان باسی سیستمی فێرکردن و بارهێنانی لە کوردستان کرد و گیروگرفتەکانی هەڵبژارد. گیروگرفتی سەرەکی نەبوونی کتێب بە زمانی کوردی و نەبوونی کاغەز و چاپخانە بوو. بەشێك لە کتێبەکانی مەدرەسە و تەنانەت دانشگاش کۆپی و جار جار دەستنووسن. تەنیا چاپخانەیەک کە ئەم وەزارەتخانەیە هەیەتی، کاری ئاڵمانە و پێویستی بە تەعمیرات هەیە, بەڵام بە بیانوی گەماروی ئابوری لە سەر عێراق ناهێڵن ئەم کەرەسانە بگەنە کوردستان. بەرێز شالیاری فێرکردن و بارهێنان دەڵێت: "هەزاران ماموستا مانگانە بە معاشی 200 دینار کار دەکەن, ژیانی ماموستا یەکجار خراپە, تەنانەت چەند مانگە مووچەی مانگانە نەدراوە, سەرەڕای ئەم وەزعە ماموستا بە هەستێکی بەرزەوە ئیش دەکەن. پلەی فێرکردن بە پێی هەڵسەنگاندنی یۆنسکۆ سەرەڕای کەم بوونی کتێب و کەرەسەی خوێندن و وەزعی ژیانی ماموستا و شاگرد , بەرزتر بووە لە کاتی دەستەڵاتداریتەی رژیمی بەغدا. گەیشتن بەم پلەیە نیشانەی ئەو پەڕی لەخۆبردوویی شاگرد و ماموستایە ."

35

لە ژووری وەزارەتی مرۆوایەتی و گەشت وگوزار دانیشتووین. کچێکی قژتەڵایی وەژوور دەکەوێت, داوا لە کاکی جێگری وەزیر دەکا ئیزنی بدا دەقیقەیەك بێتە ژوور. كاك سامی قەبوڵی نەكرد, پاش چەند دەقیقەیەك دیسان هاتەوە, ئیزنی ئەوەی وەرگرت تەلەفونێك بكات. پاش تەلەفون كردن وتی ,, دەیەوێ دوو كەلیمە وتوێژ لە گەڵ وەفدەكە بكا. ئەم خانمە ریپورتێری رۆژنامەی برایەتی بوو. كار لە دەقیقە وسەعات تێپەری و نزیكەی دووسەعات وتووێژی لە گەڵ هەموویان كرد جگە لە نووسەری ئەم دێرانە. ئەز دیلمانجی بووم. فرە ژیر هاتە بەرچاو لە كۆتایدا رووی كردە نووسەری ئەم دێرانە و فەرمووی:" دە تۆ خوا مامۆستا گیان جەنابیشت دوو شەكر بشكێنە." بەڵام من هیچ شەكرێكم پێ نەبوو.

36

ناوی زانینگای سەلاحەدین ساڵی 1983 و 1984زیاتر دەبیسترا ئەو كاتەی خوێندكاران هەستانە سەرپێ. ئەمرۆ نە لە سولەیمانی بەڵكو لە هەولێر سەردانی ئەم شوێنە دەكەین. دەیان پرۆفیسوری زانینگەی بەغدا و شوێنی تر لێرە دەرس دەڵێنەوە, كە بە وتەی بەرپرسان تەنیا لە سەر ئیمان بە خەڵك ئەو كارە دەكەن, دەنا بێ كتێب و ئیمكانات و بەزگی برسی چۆن دەكرێ فێری زانست بی؟ رەییسی دانشگا خۆی یەكێك لەپرۆفیسورە كانی بەرزی دانیشگای بەغدا بوو, لە گەڵ چەند پرۆفیسوری عەرەب بەغدایان بۆ سەدام بەجی هیشتبوو.داوای یارمەتیان لە ئوروپا هەبوو.
ئیتالیا چەند بورسی بۆ دەورەی دوكتورا پێبەخشی بوون، داوایەكی واشیان لە ئاڵمان دەكرد, بریاردرا نامەی ئەم زانینگایە بۆهەموو زانینگاكانی ئاڵمان بەرین وحەول بدەین بۆهاوكاری كردن لە گەڵ زانستگاكانی كوردستان.

37

كە لە دیاربەكرەوە بەرە و سنوور دەهاتین لێیان پرسیم چ هەستێكت هەیە؟ نەمتوانی وەڵام بدەمەوە. بەراستیش مرۆڤ دەبێ چ هەستێكی هەبێ كاتێك وڵاتێكی ئاوەدان و پرپیت و بەرەكەت وێران ببینێ؟ وڵاتێك كە بست بستی بە تانك و تۆپ و سەرباز و قەرە قوڵ داگیركرابێ. وڵاتێك كە لە نیوان هەر 1000 متردا بنپشكنن، داتبەزینن، وەك پیاوكوژ، وەك خەتاكار سەیرت بكەن. بە درێژایی دیاربەكر هەتا سنوور تەنیا چاوم كاری دەكرد. تەنیا تەلی درکدارم ئەبینی, ئێرە DDRدروستی كردووە، ئێرە BRD دروستی كردووە, ئێرە رووسەكان دروستیان كردووە. ئەوەی دروست كرابوو پادگان و شوێنی نیزامی بوو. ئەوەی ویرانیش كرا بوو ماڵ و گوند بوو.
كە لە برایم خەلیل تێپەرین و فیروز رایكرد و كرنۆشی بردە بەرخاكی كوردستان و دوو كوردەكەی دیكە بەرە و وێنەی سەیدا بارزانی رۆیشتن, من هەر سەیرچی بووم. نەمئەردم ماچ كرد؟ نە بۆ لای وێنەی بارزانی رۆیشتم؟ بۆ؟ نازانم. لە پەیمانگای هونەرە جوانەكانی دهۆك، بە دیتنی جیهانێک لە خۆشەویستی و هونەر و لەخۆبووردوویی لاوانی وڵاتەكەم، لە زمان كەوتم، لاڵ بووم، تەنیا رژاندنی فرمێسك بوو بە پەیڤی دڵ و هەستی دەروونم. لە سولەیمانی دەستی دایكێكی ئەرمەنی بەرپرسی رەوزەی سولەیمانیم ماچ كرد، شانۆی منداڵانی باخچەی مناڵانی سولەیمانی ئاوریان بەردایە گیانم. لە بەردەم مناڵە سووتاوەكانی عەنەب بە چوك داهاتم. لەو وڵاتە تێكدرام و دروست كرامەوە، باكوری خاپوركراو تێكی دام و باشوری ئازادكراو دروستی كردمەوە.
ئەم رێگایە بەرە و سولەیمانی دەروا, درێژەی رێگای دیاربەكرە وبەرەو رۆژهەڵات دەچێ, بەرە و گڵكۆی ئەو كەسانە دەچێ كە بە بێ دووا دیدار لێیان جیا بوومەوە, بەرە و دڵداری نازداری پر لە خەم لە سابلاخ دەچێ كەبە تەنیا مایەوە. بەرە و سەكۆكانی شانۆی سەقز و سنە وكرماشان و بۆكان دەروا، كە ژیانم لەوێندرێ بەجێ ماوە. بەرەو وەنەوشە و قەندیل و تەرەغە و پیرسوڵتان و بێژنگ بەسەر, كەرفتو و فەرهاد تاش وبیستون دەچێ كە جێ ژووانی من و چیاكان بوون. ئەم رێگایە بەرە و گەرانەوە دەروا. گەرانەوە بۆ خۆت بۆ زێدەكەت، بۆ رایەڵ و پۆی بەجێ ماوت. ئێستا هیچكام لە هاورێكانم لێم ناپرسن چ هەستێكت هەیە؟ ئەوان بیدەنگن و من بێدەنگ، تەنیا كامیرای چاویان دەگەرێ. سروشت بە سەرهەمووماندا زاڵ بووە. ئەم وێنانەی بەرچاومان سبەی رۆژێ بیرەوەرین. چاو لە دیتن تیرنابێ، لە ناكاو فیروز ئێژێ بچینە دەشت، لە سەر ئەو شاخە بەرزانە لە ناو ماشێنەوە چووینە دەشت، كۆری هەڵپەركێ دەگەرێ, فریان بەسەر دنیاوە نامێنێ, مناڵ نین و مناڵ دەنووینن, ئازادن و ئازاری كەس نادەن.

38

وێنەی شێخ مەحمود, مەلا مستەفا بارزانی, پێنج ئەسپی لە سەر مەچەك راوەستاو, چوار ئەسپی بێ سوار, دەروازەی شاری سولەیمانی نیشان دەدەن. هاواری پێنج هەزار كوژراوی هەڵەبجە و یەك كەس لە هەیكەلی پێنج ئەسپدا لە ناو ئاسمانێكی بێدەنگدا بەرز كراوەتەوە. بەڵام كێ گوێی لە دەنگی " كۆسار" و حیلەی ئەسپەكانی بوو؟! خواوەندی ئەو پەیكرانە لە رۆژی 13ی5ی1993 پەیكەری خۆی شەوتاند و خۆی كوشت. ئەو لە وڵاتێكی ئازاددا مەرگی خۆی كردە تابلۆ بۆ زیندووان. مەرگ لە ئازادی و سەربەستیدا دەبێ دەستكەوتی كام ئازادی و كام خەیاڵی ئازادی هونەریی بێ؟ لە هەر باژارێكی كوردستان گەلێك پەیكەر دەبینین كە هەركام دوو چیرۆك دەگێرنەوە، یەكیان چیرۆكی بەسەرهاتی نەتەوەیكی ژێردەستە و دووهەم چیرۆكی هونەرمەندەكە.

39

زستانی ساڵی 1988ە، لە تەدارەکی جێژنی نەورۆزداین, هیشتا زۆر شتمان ناتەواوە. دەیان میوان لە وڵاتانی ترەوە بانگکراون. قادر دیلان, شوان پەروەر, فەرهاد بابان, جوان حاجۆ, کەریم حیسامی, جەمشید حەیدەری و دەیان کەسی تر، جگە لە میوانی ئاڵمانی و وڵاتانی تر. نەورۆزی ئەو ساڵ دەبوو ببێتە فستیواڵێك بۆ مەسەلەی کورد. ئەورۆژانە دەنگ و باسی رادیوتلەوزیۆنەکان هەر لە سەر شەڕی ئیران و عێراقە, رۆژی 15 مانگ خەبەر بڵاو بۆوە کە ئێران شاری هەڵەبجەی گرتووە. خەبەر ئاسایی بوولە بەر ئەوەی لەو 8 ساڵەداگرتن و بەردانی شارەکانی هەردوولا کارێکی رۆژانە بوو. رۆژی 17ی مانگ وێنەی شارێکی مردوو لە تلەوزیونەکانی ئوروپا بڵاوکرایەوە. کوردەکان لێرە هوروژان, کەوتنە شەقامەکان, زۆرتر کوردی باکورو رۆژهەڵات ورۆژ ئاوا بوون. شاری بۆن بوو بە گۆڕەپانی خۆپێشاندان. چەند بریندار گەیشتنە ئاڵمان, لە شاریکی نزیك کوڵن چووینە دیداریان, منداڵ, ژن و پیاو لەش هەموو سووتاو. لە ناویاندا پاسداریکی ئیرانیش هەبوو. پەرستاریکی ئاڵمانی کوتی:" ئەوە کاریکی نائینسانییە" باسی هیرۆشیما دەکاو خۆی بۆ راناگێری و فرمێسک بە لاچاوانیدا دێنە خوار.

40

کوردەکانی باشور لە شارەکانی کۆڵن و بۆن هەر خەریکی شەڕەدندوکەن, ئەم KSSEی پراگە, ئەوەی تر هی برلینە, ئەگەر ئەوانە نەبن "یوکسی"ن . یەك ئەمرۆ دژی ئێرانە، ئەوی تر بۆ ئێران بە گژ ئەوی تردا دێ. ئەمەیان خەبەرنیگاری تلەوزیونی ئێرانی بۆ هەڵگرتنی فیلم لە خۆپێشاندان هێناوە. ئەوی تریان پیلی عەرەبی عێراقی بە ناوی ئوپۆزسیون گرتووە و بە گژ کوردەکەی دیکەدا دێ. کوردیش هەیە ئاڵای سەوزی ئیسلامی هێناوە و دژایەتی هەموو ئەوانی تر دەکا.هەموو کوردن بەڵام بە ناوی عێراقی وکۆمۆنیست, دێموکرات و نیشتمانپەروە, دژی یەکترن. هەڵەبجەش ناتوانێ دوایی بە شەڕ و هەرایان بێنێ. بەشێکی زۆری چالاکیەکان دژی رژیمی عێراق لە لایەن کوردەکانی باکورەو رێک دەخرێ. کوردی باشور بە گوێرەی توانا هەر یەکە دەستی قژکالێکیان لە دەست دایە و بەشداری خۆپێشاندان دەکەن. بەرەو سفارەتخانە کانی ئێران, عێراق وکوبا ریپیوان دەکرێ. لە بەردەرکی سفارتخانەی ئێران کوڕێکی باشوری لە گەڵ دۆستەکەی پاڵی بە دیوارەوە داوە, خەڵکەکە بیزاری خۆیان دەردەبڕن، بەڵام ئەو ماندوو بووە و دەڵێ:" دەی بابە تەوای کەن با برۆین برسیمانە." ئەوانەی گوێیان لەم قسەیە دەبێ دەهەژێن. یەکێك لێی دەپرسێ خەڵکی کوێی؟ بە هەڵکەوت هەڵەبجەیی بوو. رۆژی دووایە لە شاری کوڵن خۆپێشاندان کرا تەنانەت یەك کوردی باشور بەشدار نەبوو.
21ی مارس نزیك دەبێتەوە، ئایا ئێمە دەتوانین بەریوەبەری شەوی شادی و هەڵپەرین بین؟ ئایا قادر دیڵان و شوان پەروەر و ئەوانی تر دێنە سەر سەکۆی هەڵپەرکێ؟
شەوی 21ی مارسی ساڵی 1988ە, چرای یەکێک لە هۆڵەکانی زانستگای کۆڵن دەکوژیتەوە, زیاتر لە 700کەس هاودەنگ سرودی ئەی شەهیدان دەڵێنەوە, یەك یەك مۆم دادەگیرسێ و سەکۆی شانۆ رووناك دەکرێ, قوماشێکی سوور رۆشنایی مۆمەکان بەرە و ژوور هەڵدەکێشێ و ئەم گوتنە دەردەکەوێ "با یادی هەڵەبجە بکەینە مەشخەڵی یەکیەتی بۆ ئازادی کوردستان" لە هۆڵەکەدا قادردیلان دیار نەبوو، ئەو کە دوو مانگ پێشتر لە کۆڵن یادی دووی رێبەندان لە گەڵمان بوو، نووسیبووی" وا کراواتێکی ڕەشم لە مل کردووە, شەرتە هەتا ئازادی کوردستان دەری نەهێنم."

41

ئێمە هەڵەبجەمان ئاوا ناسی, ئیستا لێمان نزیك دەبێتەوە. ئێمە پێمان وابوو کە ژان و ئازار لە ژیانی خەڵکی هەڵەبجەدا نەماوە. پێمان وابوو لەشی سووتاوی مرۆڤەکانی تیمار کراوە. پێمان وابوو شارەکە ئاوەدان کراوتەوە و ئەو شارە کە رەمزی رەگەزکوژی ئێمەیە، بایخی سیاسی و ئینسانی بەرزی بۆ وڵاتەکەمان هەیە. چاوەڕوان بووین ئازادی و سەربەستی لەجامەیەکی دڵڕفیندا لێرە خۆی بنوێنێ. بەڵام پەیکەری عومەرخاوەر ومنداڵەکەی بێ گیانتر و بی نازتر لە وێنەی بڵاوکراوە لە تەلەوزیونەکان هاتە بەرچاومان. پەیکەری گولەبارانکرا و تێکدراو و هەڵکەندراوی ئەم پارچە بەردە لە دەروازەی شاری هەڵەبجە، گێرانەوی چیرۆکی هەموو شارەکە و خەڵکەکەی بوو. وێنەی تراژێدی دوێنێ و ئەمرۆ بوو.

42

شارێکی قەرەباڵغ، پڕ لە سیگارفرۆش, عارەبە بەدەست, ڕەژی فرۆش, دووکانی بچکولە, دەیان کاری سەرپێیی, هەزاران پیاوی ریش نەتاشراو, هەزاران ژنی ڕەشپوش, هەزاران منداڵی دور لە ناز , خان و مانێکی وێران و گۆرستانیکی ئاوەدان یانی هەڵەبجە. تۆ بڵێی ئەمرۆ رۆژی دوای بومبارانکە نەبێ؟! ڕەنگە تەنیا تەوفیر ئەوە بێ کە خەڵکەکە بە سەرپێوەن.منداڵێك دوو تەلیسی لە سەر عارەبەیك داناوە لێی دەپرسم:
- ئەوە چییە؟
ڕەژیە!
- بە چەندە؟
8دینار!
- 8 دینار بەشی چت دەکا؟

گەرانەوە بۆ پێرست

نانی وشکی!
- ئەوەندە ڕەژی کاری چەند رۆژە؟
یەك حەوتوو!
- یانی رۆژی یەك دنیار!؟
ئەگەر ئەمرۆ بۆم بفروشرێ!
- دەرس دەخوێنی؟
نە, بە چی دەرس بخوێنم, نە دایکم هەیە و نە باوك, جگە لە دایە پیرەیەك, بە زۆری خەرجی خۆم دەردینم!
- حکومەتی هەریم یارمەتیت نادا کە بچییە خوێندن؟
بە بزەیکی تاڵەوە رو دەکاتە تایە ڕەژیەکە و دەلێ, نا!
چەند سەد، چەند هەزار منداڵی وا لەم شارەدا هەیە؟! بە بەردەمی ڕەژی فرۆشەکەدا, خۆ دەکەین بە قاوەخانەکەدا لێرە بۆنی جەرگ و گۆشتی برژاو حەوشی قاوەخانەی داگرتووە. لە سەر کورسییەك دانیشتووم. چاوم بڕیوەتە شاگرد قاوەچییەکە. وەك ئەوەی لە رازی دڵم بگا، دێ بۆلام چاك وخۆشی لە گەڵ دەکەم . دەڵێ هەم دەرس دەخوێنم و هەم کار دەکەم .چاو بە دەورو بەرمدا دەگێڕم چەند لاو لە تەنیشت ئێمەوە دانیشتوون . خەیالێك بە مێشکم دادێ, تۆ بڵێی رۆژی 16ی مارسی 1988 کێ لە سەر ئەم کورسیە دانیشتبێ؟ تۆ بڵێی کێ لە سەر ئەم کەشەفە نانی خواردبێ؟ تۆ بڵێی کێ بەم ئیستکانە چای خواردبێتەوە؟ چۆن دەکرێ بە کۆچە وکۆڵان و شەقامی ئەم شارەدا هاتو چۆ بکەی و لە ماڵ و دووکانەکانی بژی و ژیان بۆت ئاسایی بێ؟ ئایا هەر ئێستا لە پاڵ دەستیان, لە ناوجێگاکەیان, لە سەر سفرەی خواردنیان مرۆڤی مردووی چاو زیندوو نابینن؟ لە قاوەخانە دێمە دەرێ و خۆدەکەم بە کۆڵانێکدا, منالێکی سێ ساڵانە بە قەراخ دیوارەکەدا رادەبورێ, دەچم بۆ لای، لێی نزیك دەبمەوە, سڵ ناکا, راناوەستی, دیگرمە باوەش ڕایدەموسم, هیچ ناڵی, دایدەنیم دریژە بە رێگاکەی دەدا, نە چاوم لێدەکا, نە بزەی دێتێ و نە دەگری, لە جێدا چەقیوم، بۆم دەبێتە پرسیارێکی بێ وەڵام.

43

گوندی عەنەب 6 کیلۆمەتر لە شاری هەلەبجەوە دورە و کەوتۆتە باکوری شار, یەکێك لە مەبەستەکانی ئێمە دیتنی ئەم گوندەیە. خەڵکی گوندەکە، عەنەب بە دەستە برای هەڵەبجە دەزانن, رۆژی کارەساتەکە جەماوەری هەڵەبجە هاوار بۆ ئەم گوندە دێنن, بەرەو گوند ڕادەکەن, بەڵام لێرەش خەڵك لە گەڵ مەرگ دەستەویخە بوونە, بە تەنیا عەنەب 300 کوژراوی داوە یانی نزیك نێوەی خەڵکەکە. لە بەرزاییك کە دەروانیتە هەموو گوندەکە گۆرستانی نوێ ساز کراوە، ئەو کەسانەی نەناسراونەتەوە هەر بە کۆمەڵ ناشتراون. سەمبولی گۆرستانەکە بۆمبایکە کە دەستکردی ئاڵمانە و بەپارە فرۆشتویانە بە سەدام, کیلەکان بۆمبن کە لە ئاسمانەوە دێنە خوار.

44

یەکەم مە نزلی ئێمە, فێرگەی گوندەکەیە. هەر لە شوێنی قوتابخانە ویرانکراوەکە, مەدرەسەێکی نوێ ساز کراوەتەوە! 60 منداڵ ئێستا لێرە دەرس دەخوێنن. لە نیوە زێدەتر دایك و بابیان نەماوە، یاخۆ یەکیان ماوە. منداڵەکان هەموو بەریز کراون و دەیان چەپکە گوڵی نیرگز بە دەستیانەوەیە و دەیخەنە باوەشی ئێمەوە، لە گەڵیان دەست لێدەدەینەوە ولە ئامێزیان دەگرین، لە پڕ دەنگێکی ئاسمانی لە جێدا رامانەدگرێ, کوڕیکی تەمەن 12ساڵ بە سەر هەڵەبجەو عەنەبدا هەڵدەلێ. هاواری ئینسانێك کە ڕەنگە لەم دنیایەدا بەگوێچکەی کەسدا نەچێ.
بە ڕاستی ئێرە چ وڵاتێکە؟ یەکێک وەك کۆسار لە هەیکەڵی ئەسپدا هاوار دەکا و پاشان خۆی دەکوژێ, چاوکاڵە سێ ساڵانەکەی هەڵەبجەش لە بێدەنگدا چیرۆك دەگێریتەوە و لێرەش لە ئاهەنگ و شێعردا هاوار بەرە و ئاسمان دەڕوا. ئاسمانێک کە لە هەموو شوێنێک یەک ڕەنگ نانوێنێ.
لە 6ساڵییەوە لە گەڵ ئازاریکی مەزن گەورە بووە. بە تەنیا لەم دنیایەدا "لە ناو زریاندا بە جێیان هیشتووە"[5] لایەك لە لەشی سووتاوە, چاوێکی لە دەست داوە! ئەم کوڕە هەم چاوگی تراژیدی و هەم حەکایەتخوانی تراژیدیە! وەکو کۆسار هەڵەبجەیی و 5 ئەسپەکەی! ئەو لە دەروازەی شاری بابانەوە ڕیبوار بۆ ناو ئەم تراژێدیستانە بانگ دەکا. لە ئامێزی دەگرم ڕایدەموسم, بەڵام گەرمی لەشی من گەرمی لەشی دایك و بابی کوژراوی نادا. بەرپرسی قوتابخانە, کە خۆی یەك لە قوربانییەکانی عەنەبە دێتە پێش و دەڵێ: "مامۆستا ئەم کوڕە زرنگترین شاگردی قوتابخانەکەمانە." ئەم منالە فێری کردین کە ئینسان زۆر مەزنە ئەگەر خۆی پێ بزانێ.

45

هانس هەرای لێکردم بارام وەرە وەرە. لەم کچە بپرسە بزانە ناوی چییە. کچێکی کراس سووری ڕەشتاڵە بوو. پێم سەیر بوو بۆ زیاد لەو هەموو منداڵە گەرەکیە ناوی ئەم کچە بزانم؟ لێم پرسی، خانمەکەم ناوت چییە؟ خونچەی دەمی کرایەوە و گوڵێك لە سەر دەمی بە ناوی مەهاباد پشکوت . لە حاندیدا شۆربوومەوە لە باوەشم گرت و بە هەموو خۆشەویستی ژیانم ماچم کرد. مەهاباد لە ناودڵی هەڵەبجەدا! کێ ئەو ناوەی لە سەر داناوە، باوکی، دایکی یان هەرکیان؟ ئەگەر لە گەڵ ئەو ناوە هیوا و ئارمانجێکی نەتەوەیی گرێ نەدرابێ، بۆ لە گوندێکی ناوچەی شارەزوور، ناوی مەهاباد لە سەر کچەکانیان دادەنێن، دایک و باوکێک کە رەنگە هەر لەبەر خاتری ئەم هەستە و ئەم هیوایە کیمیاباران کرابێن. لێی دەپرسم، ئەزانی من لە کوێوە دێم؟ سەری راوەشاند,

وتم لەو شوێنەوە دێم کە تۆی بە ناوەوە کراوە, بزەێکی دێتە سەر لێوی, لێم تێناگا. رووی کردە کچۆڵەکەی پەنای دەستی وتی: "ئەوە ئاواڵی منە, ناوی گوڵە باخە" ئەوجامن هەرام لە هانس کرد. تۆ لەو کچە بپرسە بزانە ناوی چییە. دەپرسێ: ناوا تۆ چییە؟ گوڵەباخ . هانس تێنەگەیشت. کاتێك لە مانای ناوەکە گەیشت وتی بە راستیش لە گوڵەباخ دەچێ.
لە گەڵ مناڵەکان بەرە و گۆرستان کەوتینە رێ، مەهاباد و گوڵەباخ قسەیان بۆدەکردم وشتیان دەگێراوە, پرسیاریان دەکرد, یەك لە پرسیارەکان ئەوە بوو کە منداڵم هەیە؟

46

هەڵدەهاتین, وەشوێنیان دەکەوتم, کایەمان دەکرد, قاقای پێکەنیان, سادە و ساکاربوونیان, منیشی دەبوژاندەوە. مەهاباد ڕادەوەستێ، سەیرم دەکا بە هەڵاتن دێ بۆ لام, دەستم دەگرێ بێ ئەوەی قسە بکا بە شوێن خۆیدا ڕامدەکێشێ, ڕادەوەستێ. بەرانبەرمان چاڵێکە, ئارام دەڵێ:" ئەوە جێگای گۆری بە کۆمەڵە." لەو کاتەدا دەستی درێژ دەکا و دەڵێ:" ئەو گوڵە نێرگزانە بۆ تۆ." ئەم تابڵۆیانە زیندوون. ئەو منداڵانە مەزن و ئێمە لە چاو ئەوان بچوکین, بچوك. خەم و شادی, مەرگ و ژیان, خۆشەویستی و بێزاری, لەم گوندەدا پاڵیان داوە بە پاڵی یەکتروە. لە ئامێزیان دەگرم و وێنەی بەرزی ئەم ئینسانە بەرزانە بە تاقی مێشکمدا هەڵدەواسم. گوندی مەهاباد و گوڵەباخ بەجێ دەێڵین، بەڵام جیهانێک خۆشەویستی و فەلسەفەی ژیان و بەڵێن لە گەڵ خۆمان دەبینەوە.
لە گەڕانەوە بۆ سولەیمانی دەگەینە سەید سادق, ناوێکی یەکجار ئاشنا. وەبیر ویژەری رادیوی تاران دەکەومەوە کە لە ژێر دەنگی مارشی شەڕدا دەیگوڕاند: "سەید سادق ئازاد شد."

47

لە سەرگۆڕی وەلی دیوانەوە دەنوارمە سەید سادق " نە ئازادکەرێك دیارە و نەداگیرکەرێك." دوو پەیکەری بچکۆلانە دەبێندرێ. هێمن وچنار خوشك و برایەك بوون، کە هەموو رۆژێك لە گوندەکەیانەوە دەچوون بۆ فێرگەی سەید سادق. رۆژێکیان دایکیان زۆریان چاوەڕی دەبێ و منداڵ ناگەڕێنەوە. شەو بە سەردادێ و دایك هاوار بۆ دراوسێکانی دەبا. لە تاریکی نێوە شەودا کە تەنیا ڕەنگی سپی بەفر دەبیندرا و دەنگی گیانلەبەری برسی دەبیسترا، ڕەشاییەک لە دورەوە بەرچاوی پشکێنەران دەکەوێ. کاتێك هاوسێکان دەگەنە سەریان دوولەشی بێ تین و "دوو دێوانەی دێوانەتر" لە وەلی دێوانە لە باوەشی یەکتریدا دەدۆزنەوە. لەم دووانە تەنیا ئەو دوو پەیکەرە ماوەتەوە.

48

بۆ ئەوە باس لە پرۆژەی داهاتوومان بکەین, شەو لە سولەیمانی میوانی KROبووین. بەر لەوە دەبوو حیساب وکیتابی قوتابخانەی عەنەب بکرێ وداواکانیان بەجێ بێنین. بۆ ئەوە بریار درا پێداویستیەکانی قوتابخانە وماموستاو شاگرد هەمووی لە سەر شانی کۆمەڵەی دروستکردنی قوتابخانە بۆ کوردستان بێ, و KRO ئەرکی دابین کردنی وەئەستۆ بگرێ. بریاردرا قوتابخانەی دووهەم لە گوندی دۆرێ لە ناوچەی بارزان ساز بکرێ, شوێنێك کە بارزانییەکان تازە لە ئێران گەڕابوونەوە و منداڵەکانیان لە ژێر نایلۆن و دەڵقدا دەرسیان دەخوێند. بە پێی بەراوەرد ئەم دوو قوتابخانەیە سەرجەم زیاتر لە 70000مارکی ئاڵمانی خەرجیان دەبێ کە لە سەر شانی کۆمەڵەکەی ئێمەیە.

49

رۆژی دواتر وەفدەکە دەگەڕێنەوە بۆ عەنەب و هەڵەبجە، بەڵام من لە گەڵ کاك حامیدو پێشمەرگەیەك بۆ دیتنی هونەرمەندانی شاری سولەیمانی دەمێنینەوە. یەکەم ماڵ ئیدارەی فێرکردن و بارهێنان بوو. کاك حەمەرەزا بەرپرسی ئیدارە بە گەرمی وەری گرتین و هەتا نێوە شەو لەگەڵمان مایەوە. پیاوێکی خوێن گەرم ودڵسوز و هونەردۆست، وتی هەستین با برۆین. بۆکوێ کاکە حەمە؟ بۆ ڕەوزەی سولەیمانی. ڕەوزە لای ئێمە ئەو شین و گابۆڕەیە، کە شیعەی ئێران لەمانگی موحەرەمدا بەرێوەی دەبن. داخوا ڕەوزەی سولەیمانی دەبێ چ بێ؟
کاتی دابەشکردنی پارەی مانگانە گەیشتینە رەوزەی سولەیمانی[6]. بەرپرسی ڕەوزە خانمی ماکرۆی کاسپاریان دەڵێ: "35 ساڵە خزمەتی مناڵی ئەم شارە دەکەم, خانە نشین کراوم بەڵام دڵم تاقەتی نەهێناو گەرامەوە لای منداڵەکان." تەمەنی لە 60 تێپەریوە بەڵام شاد و بەکەیف و رووخۆشە, لە گەڵمان دێت بۆ هۆڵی شانۆ. دەنگی پیانۆ دێتەگوێ, سەکۆیکی خشپیلانە وجوان بە ڕەنگی مناڵ پەسەند رازاوەتەوە. دەستەیەك مناڵی 4و 5ساڵان لە گەڵ خانمێك لە سەر سەکۆی شانۆ خەریکی نوواندنن, خانمیکی تر لە خوارەوە پیانۆئەژەنێ. مامەشوانەی بچکۆلانە دێتە سەرسەکۆ هەواڵی دزینی مریشکەکان بە دەست رێوی فێڵەباز دەدا و شەرت ئەکا رێوی فێڵەباز بیراز بکات. موسیقا و کەلامی شێعری و دەنگی گۆرانی و کۆڕاڵی منداڵەکان، کاریکی مناڵانەی جوان نیشان دەا. هەستێکی شاردراوە زیندوو دەبێتەوە. بەیان کە لە رۆحی مناڵەکان زۆر نزیك بۆتەوە دەڵێ: " من خۆم شانۆگێرم و لە خزمەت ماموستای پایە بەرز ماموستا ئەحمەد سالار فێری شانۆ بووم, ئەو فێری منی کرد, منیش حەز دەکەم ئەوەی فێریان کردووم، فێری ئەو منداڵانەی بکەم. هەرچەند کارەکە سەختە بەڵام خۆشم ئەوێ. مناڵ بە برسیەتی, بە سەرما دێنە ئێرە هەر ئەوە هانم ئەدا زیاتر بەلایاندا بچم, شانۆکان لە فولکلۆری کوردیەوە

وەردەگرم, دوایە لەگەڵ ئەم خۆشکە کە پیانۆ لیئەدا تەنزیمی ئەکەین و پاشان لە گەڵ مناڵەکان پرۆبەی ئەکەین, ئەم مناڵانە هەستیان زۆر بەرزە, زۆر بە توانان." ماکرۆی دەڵێ: " من ئەو مناڵانەم خۆش ئەوێ, ناتوانم لێیان دوربم, هەموو ژیانم لە گەڵیان بووم, نەمتوانی وەك خانەنشین بمێنمەوە, هاتمەوە."

بە دوودڵییەوە دەپرسم.

ببورن کە ئەم پرسیارە دەکەم ئێوە کوردن؟

نا من ئەرمەنیم, خەڵکی سولەیمانیم.

باشە چۆنە لە کوردستان ماویەوە؟

ئەی بۆ کوی بچم, ئێرە وڵاتنی منە, ئێرە شاری منە, ئەمانە مناڵی منن!؟

چەند ماڵن لە سولەیمانی؟

ئێستا چەند ماڵ, زۆرتر نەماوە.

کاك حەمەرەزا دەڵی: " خوشکە بەیان لەگوند دەرسی دەکوتەوە, هەروەها زۆر کەسی تر, ئەوانەم هێناوە شاربۆ ئەوەی ئەومناڵانە لەهونەر دور نەکەونەوە, ژیانی وشکی بێ هونەر مانای نییە. ئێمە ئەبێ مناڵەکانمان بە شێوەێکی زانستی, لە گەڵ پێشکەوتنی مرۆڤایەتی بار بینین." کاك حەمەرەزا خۆی شاعیرە و دەنگی خۆشە و زۆرجار ئاوازی داناوە, خەڵکی کەرکوکە, بەڵام ئێستا لە سولەیمانی ماوەتەوە.

لە کوردستان دەیان وسەدان کەسی وەك خانمی کاسپاریان, بەیان و حەمەرەزامان چاو پێکەوت.

دە رۆژ دوای ئەو رۆژانە لە سەر تەختی نەخۆشخانەی دانشگای شاری کۆڵن لە کاتێکدا ژان بە سەرمدا زاڵە چاوم بڕیوەتە میچی ژوورەکە ولەخۆم دەپرسم، ئاخۆ ئێستا دەنگی پیانۆکە لە رەوزەی سولەیمانی دێتە گوێ, یان دەنگی تفەنگ جێگای گرتۆتەوە؟ ئاخۆ مناڵەکان گۆرانی دەچرن؟ شانۆ دەگێڕن؟ بڵێی ریویەکە جارێکی تر دەست بکاتەوە بە ڕاوی جوجك و مریشکان؟ ئاخۆ خاتو ماکرۆی خانە نشین کراوەتەوە؟ ئەی چی بە سەر خۆشەو یستە کانی هاتووە؟ ئاخۆ بەیان سوورە لە سەر بڕینی رێگای ماموستاکەی؟ ئاخۆ کاك حەمە رەزا لە سولەیمانی ماوەتەوە یان ڕاو ننراوە؟ ئاخۆ مەدرەسەکەی عەنەب وەك مەدرەسە ماوەتەوە یان بۆتە شوێنی چەك بەدەستان؟

50

باوەڕم نەدەکرد,لە ناکاو وتم براگیان بێ زەحمەت ڕایگرە! برای شوفیر ماشێنەکەی ڕاگرت و من دەرپەریم. پێشم بە مینی بوسم گرت. کاکە حەمەرەزا و کاک حامید بە سەرسوڕمانەوە سەیرم دەکەن و کاک حەمە رەزا بە سایقی ئوتوبوس دەڵێ رایگرە. سایقی ئوتوبوس رایدەگرێ و واق وڕماو دەپرسێ چی رووی داوە بۆی رایگرم؟ هەموو سەیری من دەکەن و نازانن چ باسە، دەورێکی ئوتوبوس دەدەم و لە بەرانبەر شوشەی دەستە چەپی ماشێنەکە دەچەقم. چاوم ریشکەو پێشکەی نەدەکرد, لە سەر شوشەی تەنیشتی ماشینەکە نووسرابوو: "سولە یمانی – بۆکان." ئێستاش نازانم ئەمە خەون بوو، یان بە ڕاستی ئەم رێگایە کراوەتەوە.

51

بارگای تیپی نوواندنی سولەیمانی[7] لە نهۆمی دووهەمی عیمارەتێك هەڵکەوتووە. ئەم گوزەرە لە تەورێز و کرماشان دەچێ. کاك حەمەرەزا لە دورەوە دەست بۆکەسێك هەڵدێنێ و دەڵێ ئەوە ئەنوەر قەرەداخیە[8]. خۆمان بە ستۆدیوکەی داکرد, خەرێکی تۆمارکردن بوون, تەنیا چاکی و خۆشی و لە باوەش گرتن, بەم هیوایە شەو میوانی بین. لە تیپی نوواندن وتووێژێکی تێر و تەسەلمان لە گەڵ کاك سمکۆ وکاك کاوە و دۆستانی ترهەبوو. لێرە دەیان وێنەی شانۆیی کە بە زمانی کوردی پێشکەش کراون، هەڵواسراوە کە نیشانەی بوونی فەرهەنگێکی شارستانیانەیە. هەرچەند شانۆگێڕان لە سەربەستی و ئازادیدا دەژین بەڵام خەم و ناباوەڕی لە ناخەوە ئازاریان دەدا. خەمی دوا رۆژی هونەروفەرهەنگ.

52

لە "کۆمەڵەی[9] هونەرە جوانەکان" کاك ئەرسەلان دەرویش لە گەڵ ئەندامانی تیپەکەخەریکی تەمرین کردنی شانۆنامەیەکی خارجی بوون. ئازاری هونەرو هونەرمەند درامای ژیانی شانۆگێڕانی ئەم ناوەندە بوو. درامایەك کە تا ئەو دەمە نەکەوتبووە بەردەستی بەرپرسانی وڵاتەکە.

53

"یەکیەتی هونەرمەندانی شاری سولەیمانی" دوا زیارەتگا بوو. دەبێژن هەموو تیپە کان لێرە یەکتریان گرتووە. بڕیار بوو کۆبوونەوەیەکی گشتی بە بەشداری هەموو شانۆکارانی سولەیمانی بکرێ، تا بتوانین بە تیروتەسەلی باسی شانۆ و گیروگرفتە کانی بکەین, سەرەڕای ئەوەی هەموو لاینەکان ئاگادار کرابوون,ئەم دانیشتنە سەری نەگرت. ئەوەش دەریخست هونەرمەندانی شانۆ لە سولەیمانی تەنیا لە چوارچێوەی گروپەکەی خۆیاندا یەك گرتوون.

54

لە حەوشی "یەکیەتی هونەرمەندان" کاك حەمەڕەزا لە گەڵ خانمێك ئاشنای کردم، ئەو دەڵێ: "...خان هەموو ژیانی تەرخانی هونەری شانۆ کردوە بەڵام لە لایەن هاوکارانی پیاوەوە ئازاری رۆحی دراوە."
ئازاردانی رۆحی ژنێك تەنیا لە بەر ژن بوون و کاری هونەری کردن ئەویش لە لایەن هونەرمەندی پیاوەوە, نیشانەیە بۆ نزم بوونی فەرهەنگ و رەفتار لە ناو هونەرمەنداندا، کە رەنگە خۆیان بە پێشکەوتووش بزانن.

55

لە گەڵ خەڵکی چاوەڕوان دەچینە ناو هۆڵی شانۆ. پیشمەرگە لە سەر سەکۆی شانۆ شانۆنامەی "کاوەی ئاسنگەر[10] پێشکەش دەکەن، دیکۆرێکی رێك و پێك و کایەیکی گەرم. بەداخەوە ماوە نەبوو هەموو شانۆکە ببینین.
لە ناوەندی سینەمایی کومپانیای جوان لە گەڵ دەرگای داخراو روبەرو بووین. شەو چووینە ماڵی کاك ئەنوەر قەرەداخی. درانگانێك گەڕاینەوە هوتیل. کاك سامی لێمان زووير و نیگەران بوو, وتی: " لە سەعات دە بەولاوە ناو شار ئەمن نییە. پێشمەرگەش لە شەقام نامینن." رۆژی دوایە سولەیمانی مان بەرە و هەولێر بەجێ هێشت.

56

لە ناوەندی ڕاگەیاندنی دەرەوەی پارتی کەسێك بۆ چوون بۆ سەلاحەدین لە گەڵمان دەکەوێ، هەوارگەی سەلاحەدین شوێنێکی خۆش وڕەنگین و دڵڕفێنە. لە حەوشی بینایێکی گەورە, کەسانێکی زۆر راوەستاون, کۆمەڵێک پێشمەرگە دەبیندرێن. بەرە و ژووریك رینمونی دەکرێن, ژوورێکی بچکۆلانە بە چەند کورسی ومێزیك پڕکراوەتەوە. کاك مەسعود بارزانی بەخێرهاتنمان دەکا. وەڤدەکە خۆی دەناسێنێ, وادیارە کەسانێك بۆ ئەو ناسیاون, ئەو ئاڵمانییەکان دەناسێتەوە. کاك مەسعود لە سەر بارو دۆخی کوردستان دەدوێ, ئەویش وەك کاك نەچیروانی برازای باس لە برایەتی و تەبایی ناو هێزەکانی کوردستان دەکا, هەروەها باس لە گرینگی دۆستایەتی و پێوەندی کورد و ئاڵمان. پاشان وەڤدەکە دیتنی خۆی لە مەڕ کارو خەباتی خەڵکی کوردستان بە تایبەت لە سەر تێکۆشانی قوتابی و ماموستا دێنێتە زمان و دوایە پرسیار و وەڵام دەست پێدەکا. یەکێك لە برا کوردەکانی باکوردەڵێ پرسیارێکم هەیە داوام ئە وە یە وڵامم بدرێتەوە. کاك مەسعود دەڵێ فەرموو.
دە پرسێ منداڵەکانی دوکتور شوان[11] داوایان لێکردووم لێتان بپرسم، کە باوکیان چۆن کوژراوە؟ کاك مەسعود هێندێك تێکچوو. پاشان وای وەڵام داوە: " من زۆر ئاگادارنیم , بەڵام ئەوە روونە کە نێوان ناخۆشی ناوخۆیان بۆتە هۆی کوشتنی دوکتور شوان." پاش ئەم پرسیارە گەرم و گوڕتر کەوتینە قسە. ئەو کە ئاگادار کرا کە دوو کەس لە ئەندامانی وەڤدەکە خەڵکی رۆژهەڵاتی کوردستانین , ئەمەی گێڕاوە" لە کاتی ئازادکردنی کوردستان لە شوێنێك دانیشتبووین,هەر دەهاتن و خەبەری ئازاد بوونی یەك لە دوای یەکی شارەکانیان دەدا و هەموو هەڵدەستانە سەرپێ. هەر بەم چەشنە هەولێر, دهۆك, سولەیمانی و باقی شارە کان، من هەر دانیشتبووم ، پرسیان باشە تۆ بۆ هەڵناستی؟ منیش وتم شارەکەی من رزگار نەبووە کە هڵستم, من لەدایك بووی مەهابادم.."
منیش ئەم چیرۆکەم بۆ گێڕایەوە "لە گوندێکی ئاڵمان دەژیام, دوو مانگ بوو هاتبوومە ئەم وڵاتە, دە رۆژێك لە بوونم لەو ماڵە دەگوزەرا. بەیانی زوو دەبوو چووبام بۆ شار بۆ کەلاسی زمان. ئەو شەوە سەعاتەکەم لە کار کەوت.
ڕستەیکم بە یارمەتی فەرهەنگ(قاموس) ساز کردو و چووم لە نهۆمی دووهەم لە دەرگای ماڵی خاوەن ماڵمدا.کابرا دەرگای لێکردمەوە, منیش ڕستەکەم کوت. کابرا لەقاقای پێکەنینی داو هەرای لە ژنەکەی کرد. پێم سەیر بووم من چیم کوتوە؟ ژنەکەی هات, کابرا کوتی ئەوە ئاڵمانی قسە دەکا. پیلیان گرتم و بردیانمە ماڵەوە. یەکەم پرسیار ئەوە بوو چ میللەتێکی؟ کوتم کوردم. کابرا پرسی تۆ ژنراڵ بارزانی دەناسی؟ پاشان کوتی:" کورد میللەتێکی ئازان, من دەزانم شەڕ چەندە پیسە , من خۆم لە شەڕ دابووم وبراێکم لە شەڕدا کوژراوە."
نانی نیوەرۆ لەوێ ماینەوە," زیگی مارچ" ئەندامی پاڕلەمانی سەوزەکان لە ئەیالەتی "نوردراین ویستفالن" و کەسانێکی تریش لەوێ بوون .

57

لە هۆتیل شیرینی هەولێر لە ناو دۆستان کاك ئەحمەد ساڵارو کاك سەباح عەبولرەحمان و کاك سەفوەت جەراح و دۆستانی تردابن. باس و گفتوگۆ لە سەر شانۆی کوردیە, لە کۆی قسەکان وا دەردەکەوێ کە شانۆ بە پێچەوانەی پێشوو بەرەو نزم بوون دەچێ هەتا بەرەو هەڵدان. بە وتەی دۆستان هیچ ئیدارە و وەزارەتخانەیەك پشتیوانی و یارمەتی هونەرمەندان ناکەن و نادەن. هونەر کەوتۆتە چوارچێوەی حیزبایەتی و حیزبایەتیش هونەری کز کردووە و هاوردویەتە خوار. لە ژیر ئاڵای حیزبەکاندا بێ هونەری بە ناوی هونەر دەرخواردی خەڵك دەدرێ. هەم ناوەرۆك و هەم فۆرم مۆری حیزبی گرتووە. هونەرمەندی نە حیزبی بێ دەستەڵاتە و بۆ گوزەرانی خۆی وەشوێن هەموو کارێك دەکەوێ جگە لە هونەر. لە لاێکی ترەوە کۆنە مێتۆدی هەرزانخڕی شانۆی ئوروپا لە ژێر ناوی نوێخوازی عەرەبیدا، لە لایەن دەرچووانی پەیمانگاکانی بەغاوە، لە بازاری هونەری کوردستان زۆر بە گران دەفرۆشرێ و ئەوە بە هەڵدانی هونەرێکی بەرزی کوردی لە قەڵەم دەدرێ!
پرسیاریش ئەوەیە کە ئایا لاسایی کردنەوەی لاساییکەران دۆڕاندنی هونەرە یان پێشکەوتنی هونەر[12].

گەرانەوە بۆ پێرست

کاك بارزان یەکێک لە بەرپرسانی وەزارەتی رۆشنبیری و هەروەها کاك فەرهاد عەونی بەرپرسی رۆژنامەی برایەتی و یەکێک لە نووسەرانی رۆژنامەکە باسی بواری رۆشنبیری و رۆژنامەوانی کوردستان دەکەن وگیر وگرفتی تەکنیکی وچاپ دەستنیشان دەکەن.

58

لە کاتێکدا زانستگا و فێرگەکان و وەزارەتی فێرکردن و بارهێنان بێ کتێب و ئیمکاناتی چاپن, دەیان رۆژنامە و هەفتەنامە و مانگنامەی حیزبی دەردەکرێ، بەڵام جێگای رۆژنامەی سەربەخۆ بەهۆی نەبوونی پارە و ئیمکانات و نەبوونی خوو و ڕەوشتی رۆژنامەوانی سەربەخۆ چۆڵە. ئازادی و دیمۆکراسی بە سەنگ و تەرازووی حیزبەکان لە کێش دەدرێ.
هێندیك نووسەر لە رێگای کۆپی کردنەوە حەولی کردنەوەی رێگایێکی رۆژنامەوانی ناحیزبی دەدەن. کاکەسوار(ئیلخانی زادە) وتەنی "رێگەیان دور و سەخت و قاقرە."
بەداخەوە بە دەگمەن چاومان بە هونەرمەند و رۆشنبیری گرینەدراو بە پارت و رێکخراوەکان کەوت. داسەپاندن و فەرزکردنی بیر و بۆچوون و فەرهەنگی تەسك و یەك لایەنی دەستەیك و گروپیك بە ناوی حیزب و رێکخراو بە سەر فەرهەنگ و بیرو بۆچونی میللەتێکدا کارەساتی گەورەی ئینسانی دەخوڵقینێ, بەتایبەت لە سەردەمێکدا کە مرۆڤ بۆ وەدوانەکەوتن لە ژیانی ئینسانی سەردەم پێویستی بە بیروزانینی فەراوان و قوڵ و فەرهەنگیکی هەمە لایەنەی رەنگین هەیە. تێکشکانی هەر کەس وهەر میللەتێك لە هەژاری فەرهەنگەوە دەست پێدەکا..

59

ئێمە گەرەکمان بوو وێنەیکی هەمەلایەنەی هەمەڕەنگ لەکوردستان وەرگرین.گەرەکمان بوو لە تەك خاوەنی هەموو ڕەنگەکان, دەنگەکان, بێ ئیمکانی و بێ ڕەنگ و ڕەنگاو ڕەنگەکان بدوێین و دانیشین. بەداخەوە, سەرە ڕای ویست و داخواز و داواکاری ئێمە وێنەکەمان هەمە ڕەنگ نییە, و ئیمکانی وا بۆ ئێمە نەڕەخسیندرا.

60

سەردانی حیزبی تورکمان و خوێندنگەی تورکمەنی دوا دیداری ئێمە لە شاری هەولێر بوو.لە خوێندنگەکانی کوردستان نەداری, بێ ئیمکانی و گلەو گازندە لایەنێکی رۆژانەی ژیانی مەدرەسەکان بوو. لێرە بە پێچەوانە. تیروتەسەلی رەنگی مناڵەکانی گۆریوە. لە ناو مناڵە کوردەکان جل و بەرگی کۆن و کتێبی کۆن کە بە وێنەی سەدام نەخشێندرابوو، چاوی ئازار دەدا, لێرە جل و بەرگی نوێ, کتیب نوێی رازاوە بە وێنەی ئاتاتورك بەرچاو دەکەوێ. ماموستای ئێرە پۆشتە و بەدەماخن, کەلاسی دەرس پڕەلە مێز و کورسی نوێ کە هێشتا فریا نەکەوتوون نایلۆنەکانی لێبکەنەوە. هانس یەك لە کتێبەکان وەردەگرێ لە روپەری یەکەم، وێنەی ئاتا تورك دەبیندرێ. لە ماموستاکان دەپرسین گیروگرفتێك, ساکالایەك, گلەوگازندەیەك, پێداویستیکتان هەیە؟ وەڵام دەدەنەوە نا هیچ پێداویستیەکمان نییە، راستیش دەکەن. ئەم مەدرسە لای هاوکارانی ئاڵمانی وا زەق لە چاوان دەدا کەلە هەموو گۆشە و قوژبنێك وێنە و فیلم هەڵدەگرنەوە.
لێرە کەسانێك وەك ماموستا خەرێکی فێرکردنی موسیقا و سرودی رەسمی دەوڵەتی تورکیان کە نە لە کورد دەچن, نە لە تورکمەن دەچن, نە کوردی دەزانن, نە ئیزن دەدەن وێنەیان بگرین, هەمووشیان چاویان بەچاویلکەی ڕەش داپۆشراوە. ماموستاکانی تر نە رواڵەتیان لە تورکمەن دەچێ نە تورکی قسەکردنەکەیان. کوردییەکی بێگەرد و بێ گرێ و رەوان قسەدەکەن و دەئاخڤن. یەك لە هاوکاران دەپرسێ ئێوە کوردن یان تورکمەنن؟ بە زار وەڵامی نا وەر دەگرێتەوە بەڵام زمانی چاو ولەش درۆمان لەگەڵ ناکەن! لە ناو هەموو مناڵەکاندا تەنیا چەند دەم وچاوی بەراستی تورکمەنیمان بینی باقی هیچ تەوفیرێکیان لە گەڵ مناڵەکانی تری هەولێر نەبوو. مناڵ لێرە فێری تورکی ئەستانبوڵی دەکرێن نە تورکمەنی. برا یانی باکوری بە دیتنی ئەم فێرگەیە تەواو تێکچوون, یەکیان وتی : " وەبیر خۆم دەکەومەوە ئەو کاتەی کە لە تورکیە لە دەبستان بووم ."
کاتی کۆتایی مەدرەسەیە و هەموو مناڵەکانیان لە حەوشە بە خەت کردووە. دوو مناڵی شەش حەوت ساڵان لە ناوەراستیان ئاوا دەقیژینن:
" من تورکم , تورکی زمانی منە و شانازی بە تورك بوونی خۆم دەکەم, زمانی تورکی خۆشترین زمانی دنیایە, یەك تورك هەموو دنیادەهێنێ."
ئەم گوتنانە لە زاری مناڵیکەوە دەردەچێ کە نە رواڵەتی تورکانەیە و نە زمانەکەی تورکیە و نە لە وڵاتی تورکیا دەژی . منالێکی هەولێری لە پایتەختی کوردستانی ئازادکراو دەبێژێ:" من تورکم , تورکی زمانی منە و شانازی بە تورك بوونی خۆم دەکەم, زمانی تورکی خۆشترین زمانی دنیایە, یەك تورك هەموو دنیادەهێنێ."
ئەم قوتابخانەیە, دەولەتێکی بچکۆلانەی پڕ دەستەڵات بوو لە ناو پایتەختی وڵاتێك بە ناوی کوردستان.
لە مەدرەسەکە هاتینە دەر چەند ئوتوبوس لە بەر دەرگا ماتڵ بوون, مناڵەکان بەهەڵاتن خۆیان دەکرد بە ناو ماشێنەکاندا. چووم لە یەك لە شوفیرەکانم پرسی ئەوە چۆنە کە هاتوون بە دوای ئەو مناڵانەدا؟
وتی:" ئێمە هەموو رۆژێك لە هەولێر و دەورو بەرەوە مناڵەکان دێنین و دوای نێوەروانیش دەیانبەینەوە."
بۆ ئەم کارە پارە وەردەگرن؟

بەڵێ.
چنار و هیمنی بێ باوك لە رێگای فیرگەدا لە سەرمان رەق هەڵدەگەڕین. مناڵانی کوردی ئێرەش لە برسان و بێ دەرەتانی خۆ بە تورك دەنووسن . ئەم وێنە ناشیرینە دەبێ ئاکامی کام بیر و هزر و سیاسەت بێ؟

61

رۆژی سی ویەکی مانگی مارسی 1994 بەرە و دهۆک ملی رێگا دەگرین. دڵمان شادە لەوەی چەند رۆژ بە دڵی خۆمان ژیاوین. دڵمان خۆشە لەوەی چەند رۆژ بە رۆح و گیان سەربەست بووین , نامۆ نەبووین.
چاوەرێی دیداری دوبارەی دهۆکین و دەیان پرسیار لە مێشکماندا بێ وەڵامە, سەرباری ئەوانە گوێ بیست دەبین کە ڕەنگە نیوان پارتی و یەکیەتی شەڕ دەرکەوێ.
ئێمە لە ماشینەکەی تر هەڵبڕاوین, جاریکی تر مناڵی باوەش پڕ لە نێرگز لە سەر جادەن, ئەمجارە رێگەیان بە بەرد ودار لێگرتووین و ناتوانین برۆین, داوا دەکەن وێنەیان بگرین, قسەیان بڕدەکاو ئێمە مل کەچیان دەبین.
لە هەوراز و نشێویك, پێچا و پێچ دەرۆین لە یەکێك لەم پێچانە ماشێنێك بەرەورووومان دێت هەردوو شۆفیر لە ئاڵوزیدا لە جیات ئەوەی لە یەك دور کەونەوە بەرەو روی یەکتر دێن, دەمەوێ خۆم فرێدەمە خوار بەڵام درانگ بووە، دوو ماشین دەچنە باڵ یەکەوە. دەردو ژان لە ئامێزم دەگرن, خوێن سەروچاوم گەرم دادێنێ. دەنگێك هاواری من دەکا. دوو ژنە ئاڵمانی و کوردەکەی باکور مەتەقیان لێبڕاوە. چەند کەس بە زۆر دەرکەی لای من دەکەنەوە, یەک لەوان دەڵێ: "زیندووە, دەناڵێنێ." لەشم لە قەد بۆخوارێ لە ناو ئاسندا گیری کردووە. خەڵکی ئاوایی کە هاتوونە هاوارمان رژاونەتە سەرمن , هەرکەس هەر شوێنێکی لەشمی وەدەست کەوتووە، دەیکێشێ, وەك ئەوەی سوێندیان خواردبێ لە بەریەکم بەرن. بکیش بکیش بوو وەك گوێپروسکێنە یان گۆشتی قوربانی.
هاوار دەکەم "وازم لێ بێنن! نەمگەرەکە! " کشانەوە. لاقی وردوخاشم کێشایە دەر. رەها بووم لە سەر عەرد رایانکێشام. لە ماشێنێکی تریان هاویشتم. کەسم بە چاو نەدەدی, بەڵام دەنگم دەبیست. هەر کەسە شتێکی دەگوت. هاوارم کرد " سامی سامی" دەنگێکی نائاشنا لە وڵامدا دەڵێ، چت دەوێ کاکە؟ دەپرسم "ئاڵمانییەکان بریندار بوون؟"
دەنگەکە وەڵامی دامەوە "جگە لە تۆ کەس چێ لێ نەهاتووە." دە پرسێ چۆنی باشی؟ وتم " سپاس لەوە باشتر نابم." ماشێن رایگرت. دەنگێکی ئاشنا دەپرسێ " ئەوە چت پێ هاتووە؟"
دەست دەکاتە ملم, سەروچاوم دەبرژێتەوە. دەگەینە نەخۆشخانە, دوکتور و پەرستار رژاونەتە دەرێ, لە سەر برانکارد دادەندریم , هەر لە حەسارەکە دوکتور خەریکی تیمار کردن دەبێ, هەرا دەکا مقەستم بۆ بینن, گەرەکیە شەڵوارەکەم بقرتێنێ. "نە ئاغای دوکتور راوەستە, خۆم شاڵوار دەردێنم." تونییەتی گەروی وشك کردووم , داوای دوو کوکای سارد دەکەم, بە پەلە دەیهێنن. سامی بریندارە, هەرای لێدەکەم . سامی دەڵێ: " بارام گیان ئەوەتا لێرەم." گەرەکمە هەستم, دوکتور ئیزن نادا. بە زاراوەی کرماشانی هاوار دەکەم , بۆچە زاراوەی کرماشانی؟ خۆشم نازانم. هەرلام وایە شانۆیە و من لە سەر سەکۆی شانۆم، زارەوەی کرماشانیش زارووەی شانۆیی منە.هەرکە کەیفم سازبێ دەکەومە کرماشانی کوتن. ئێستا وکەیف سازی؟!خۆشم ناتوانم وەڵامی ئەم پرسیارە و رەفتاری خۆم بدەمەوە.
کۆکام هەر لە دەست دایە، دوکتورگیان یارمەتیم بدە هەستم! دوکتور دەڵێ: "کاکە تۆ ناتوانی لاقت ورد وخاش بووە." تۆبزی دەکەم, یارمەتیم دەدەن, خۆم کیشابۆ لای سامی, ئەویشیان لێ نزیك کردمەوە, کەس نازانێ دەمەوێ چ بکەم. خۆم دەخەمە باوەشی سامی یەوە، ماچی دەکەم کۆکام لە کۆکای دەدەم و دەڵێم: " بە سڵامەتی." پاشان کەوتمە سەرجێگاکەم و ئێتر ئاگام لە هیچ نەما.

62

بەیانی رۆژی دوایە بۆ دیداری دوبارەی دهۆک لە خەورابووم چاوم بە چاوانی ئاشنا کەوتەوە, کاك عەبدولعەزیز, ئەندامانی یەکیەتی ماموستایان, هونەرمەندانی پەیمانگای هونەرە جوانەکان. سامی لە تەختی تەنیشتمەوە کەوتووە، دەڵێ: " کاك مەسعود لە سەلاحەدین ودۆستان لە هەولێرەوە پەیامیان ناردوە."
دوکتور دەڵێ سبەی دەتوانین عەمەلیاتت بکەین.
سپاس دوکتورگیان, هەر ئاوا بۆم لە گەچ بگرن هەتا دەگەمەوە ئاڵمان. دوکتور وتی فڵان کەس[13] عەمەلیاتت دەکا و خۆی لە ئاڵمان خوێندوویەتی.
ئەو کەسەی کە دوکتور باسی دەکا یەکێك لەدۆستان و هاوڕییانی دوکتور شوان بووە.خۆی هات و بە ئاڵمانی قسەی لەگەڵ کردم , بەڵام لاقێکی وردوخاشی چەندجاران عەمەلیات کراو بۆ ئەوە نەدەبوو وەبەر چەقۆ بدرێتەوە. سامیان بردە وەتاخی عەمەل و دوای عەمەلیات بە لاقی لە گەچ گیراو هێنایانەوە..

63

ژوورەکە دایم پڕ بوو لە خەڵک, خۆشەویستی ئەم خەڵکە، ماموستایان و هونەرمەندان و پێشمەرگە و خەڵکی تر ژان و کەسەریان لائەدا. یەك لە نەققاشییەکانی کاك وەحید کە وێنەی کچە کوردێك بوو دیاری ئەو رۆژانەیە.
قسەو جەفەنگ دیوەکەی پڕکردبوو, دۆستایەتی دەباری. مناڵێکی دوازدە ساڵانە بە دوو شەقەوە لێم نزیك دەبێتەوە, لاقی وەسەر مین کەوتووە. بە دیتنی ئەو لە نەخۆشخانەی ئازادی دهۆك خۆم لە نێوان دوو تەمەنی

جیاواز دا دەبینمەوە,هەر لە تەمەنی ئەو دابووم کە لە نەخۆشخانەی سینای تاران بە دارشەقە دەگەرام، خۆم لە ئامێز دەگرم , گوێ بۆ قسەکانی شل دەکەم لە سەرخۆ دەدوێ, دەنگێکی تر دەنگی ئەو دەبڕێ, بەیت بێژ مێشك و دڵم دەرفینێ, دەمگەڕێنێتەوە بۆ سەرەتای منداڵی، بۆ نێوەشەوانەی زستان, ئەوکاتەی بەیت بێژ عەلی کەردار لە ماڵی خۆمانەوە بەرە و دەشتی باڵەکایەتی و کیلەسپیان و گۆلی مەرزنگیان و شام و شاماتی دەبردم و لەگەڕانەوەدا بە شمشالی قالەمەڕەی دەسپاردم ولە نیوەرێدا دەیکردمە هاورێی حەمەجان و برایمی کۆنەلاجان وحەسەن سیساوەی دەشتی هەولێر و ئیستاش لێرە بەیت بێژ چیرۆکی بادینان و بارزانییەکان دەگێرێتەوە.

64

لە بەر دەرکی وەتاخی عەکس بەرداریم دوو ئەندامی UNدێنە لام بە ئینگلیسی دەستیان کردە پرسیارکردن. چۆنییەتی تەسادف. ناوت چییە؟ لە کام وڵاتەوە هاتووی؟ دەتوانین چ یارمەتیکت بدین؟ خۆیان وتیان ئامادەی هەر چەشنە یارمەتیکن. وتم زووتر دەمەوێ بگەمەوە ئاڵمان. باسی وەفدەکەیان پرسی. پاشان پرسیان کوردم یان ئاڵمان. بیستبویان کە وەفدیکی ئاڵمانی هاتوون. وتم کوردم .سارد بوونەوە. دوو ئەندامی هولەندی UNبای بایان کردو ڕۆیشتن.

65

خاك و خەڵك لێرە خۆشەویستیان لە دڵمدا چاند.ڕۆژی دوایە لە ئامبلانسیان نام، لە بەر دەرکی نەخۆشخانە خەڵکێکی زۆر کۆببوونەوە، دوا وێنەی بەر چاوم دیسان منداڵێکە، حەز ناکەم بنووسم کە چۆن دێتە بەرچاو.چاوەکانی بریوەتە من، پڕن لە داوا و داخوازی، پڕن لە تەمەنا.چاو ناپڕوکێنێ، کەسی پەنا دەستم کە دەبینێ نیگام لە نیگای ئەو منداڵە گرێ دراوە، دەڵێ: " ئەو کورە بێ دایك و بابە لە برسان دوچاری نەخۆشی بووە و چاك نابێتەوە و مردنی لە پێشە." ئەم خەبەرە زۆر بە هاسانی هاتە سەرزمانی، سەرم بەردایەوە و چاوم لە سەریەك دانا و بێدەنگ بووم.

66

لە ناو ڕێگا تەنیا ئاسمان دەبینم کە بە پەلە رادەکا, تەنیا دەنگیش کە دێتە گوێم دەنگی تەگەری ماشێنەکەیە کە خیزوبەرد ئازاری دەدەن.

لە سنوری تورکیا بە زیندوویی لە"دارەمەیت" یکیان قایم کردم و لە ماشێنێکیان هاویشتم. تورکەکان ناوی بریندارى PKKیان لێنابووم کە چوومەتە پێستی ئاڵمانییەوە. ئازاریان داین, چاوە ڕوانی بەرتیل بوون, هەمووشتیان سەنگ و شوژن کرد سوودی نەدا وازیان لێ هێناین. وەك جاری پێشوو لە دەیان پۆستی قەرەقوڵ ڕایانگرتین.من بەچاو ئاسمانی نێوان دهۆک و دیاربەکرم دەپێوا.

67

دوامەنزڵ دیاربەکر بوو, بەو ئاواتەی کە دەگەڕێینەوە و زیارەتی دەکەین بەجیمان هیشتبوو. ئەندامی ڕێکخراوێکی فریاگوزاری ئاڵمانی بووم, لە هوتێلەوە تەلەفونم بۆکردن, بە پێی بەڵێنی ناونووسراوەکانیان دەبوو بەزووترین کات بمگەرینەوە ئاڵمان, بەڵام ئێستا دەفەرموون دە ڕۆژ دەخاینێ هەتا ئەوان بڕیار بدەن. تورکەکان دەڵێن بێ ئیزنی دوکتور ئیزنی سواربوونی فرۆکەم نییە. دوکتورێکی کورد بۆم دەنووسێ. ڕۆژی دوایە لە فرۆکەخانە 250 دۆلاریان زیادی لیئەستاندین و چوارکورسی تریان بە زۆر پێفرۆشتین. لە ئەستانبوڵ بە هەمان بەزم داوای 3000دۆلاریان دەکرد. 4 سەعات لە گەرمای 40 دەرەجە لە ناو ئامبولانس لە شوێنی هەڵفرینی تەیارە ڕایانگرتم, تەیارەکەی ئێمە ڕۆیشت و بەجیماین.

حەول و تەقەلای هاورێکانم بی سوود بوو. یەك لە ژنەکان کەوتە گریان و وتی من ئیتر ناتوانم. هەموویان وەڕەز کرابوون. ژان و گەرما و تونیەتی و ماندوو بوون بێ هێزیان کردبووم. دەوروبەرم پولیس و میت و کارمەندی باڵەفرخانە بوو. دەستم بە قیژە وهەرا و هاوار کرد. هەموو لێم کۆبوونەوە, ژنێك کە لێم حاڵی دەبوو چوو بە دوو کەسی تری کوت کە ئەوە جنیو دەدا, لە ئاڵمانییەوە کردمە تورکی " ئاخە ئەوە ئینسانییەتە کە ئێوە هەتانە چوارسەعاتە منتان لە بەر ئەم گەرما و هاڕەهاڕە ڕاگرتووە؟" مەتەق لە هیچیانەوە نەهات. ژنێك هات داوای لێبوردنی کرد چای بۆ هینام. پۆلیس و میتەکان بە غەزەبەوە سەیریان دەکردم.

68

شە و بردیانمە نە خۆشخانەیەك کە خاوەنەکەی کورد بوو ئەو کەسانەی لێرە کاریان دەکرد زۆربە کورد بوون, کابرای دوکتور بە ئاڵمانی قسەی لە گەڵ دەکردم وتی دەتوانم بۆت عەمەلیات کەم , لاقم دووهێندەی کالیارێك ئەستور ببوو, تورەیی و پێکەنین لە دەروندا تێکەڵ ببوو, هە ر دوکتورێکی نە خوێندە واریش دەیزانی ئەم لاقە بەو وەزعەوە بۆ عەمەلیات نابێ. بۆم گێراوە کە ئەم قاچە تا ئێستا چی بەسەر هاتووە, چوارجار عەمەلیات دەیان جار نەخۆشخانە. وەبیر خۆمی دێنمەوە دوازدە ساڵان بووم کە لە شاری تەورێز دوکتورەکان کوتیان سلی ئیسکانت هەیە ئەگەر لاقت نەبڕینەوە بە زوویی دەمری, دایکم و باوکم بە قاچ بڕینەوە رازی بوون هەتا مەرگ, پرسیم بە چی دەیبرنەوە وتیان بە مشاری بەرقی. بڕیار وابوو ڕۆژی دوایە لاق ببڕدرێتەوە, ڕۆژی دوایە من رازی نە بووم وتم لاق هی منە و ئازارە کانی من دەیکێشم و نایبڕمەوە, دوساڵ پاشان لە تاران عەمەلیات کرا و

دەركەوت نەخۆشی سلیم نە بووە. هەمووی ئەوانە بە دوكتور و لەوانەش زۆرتر بە شێخ و مە شایخ و نووشتە نووسین بێ باوەڕیان كردبووم. ئەم بێ باوەڕیە ئەم دوكتورە خۆشەویستەشی دەگرتەوە كە دەیوست یارمەتیم بدا, وتم تكایە تەنیا هێندێك خاوین كرێتەوە و گەچی لێ بگۆرن. پەرستارێكی كوردی بانگ كردو پێ وت مە هیڵن توركەكان بزانن ئەوە لێرەیە. ئەو ژنە هەتا بەیانی ئاگای لێم بوو.

1

هانس دەڵێ: " حەفتەیەكە هاتوومەتەوە، بەڵام بیروهۆشم لێرە نییە. ماتی سروشتی ئەو وڵاتەم, حەیرانی میوانداری ومیوانخۆشەوەیستی ئەو میللەتەم, تامەزرۆی خواردەمەنی بەتام و رەنگاورەنگی كوردیم.

2

بە دەنگی خەلەبانی فرۆكەكە هۆشیاری دەبمەوە،" هەتا چەند خولەكی تر دەگەینە فرۆكەخانەی ئاتاتورك, تكایە قایشەكانتان ببستن." لە ماوەی هەشت ساڵدا، ئەوە جاری چوارەمە رێگام دەكەوێتە ئەم وڵاتە...

19ی مانگی یونی 1995 كولن – ئاڵمان

گەڕانەوە بۆ پێرست

1 - بەهرام موکریانی ناوێکە کە بۆ نووسین کەڵکم لێ وەردەگرت، لەم سەفەرشدا هەر بەو ناوە لە کوردستان خۆم ناساندووە!

2 - 00 لە بەرنامەی رەسمی وەفدەکەدا کە لە لایەن وەزارەتی گەشت و گوزار و مرۆڤانیەوە رێک خرابوو، سەردانی حزبەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان بە هۆی ئەمنەیتیەوە نەگونجابوو، تەنانەت سەفەری ئێمە بۆ شارەکانی سەرسنوری رۆژهەڵاتی کوردستان سەری نەگرت، لە سەردانی شاری هەڵەبجە لە شەقامەکان رووبەرووی کۆمەڵێکی زۆر پاسداری ئێرانی بووین کە بە ئاشکرا بە زمانی فارسی قسەیان دەکرد. بەڵام سەرڕای ئەو وەزعە لە سەر داوای ئێمە دوکتور فیروز فەروخ و من، کاک سامی دزەیی میوانداری ئێمە و جێگری وەزارەتخانەی ناوبراو، دیداری ئەو دوو کەسەی لە گەڵ دەستەی سەرۆکایەتی حزب دێموکرات لە شاری کۆیە رێکخست. بەر لەو دیدارە لە بنکەی پێوەندییەکانی حزب دێموکرات لە ناو شاری کۆیە چاومان بەو لاوانە کەوت کە لە لایەن حزبەوە دەست بەسەر کرابوون، ئەوانە کەسانێک بوون کە لە لایەن کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە بۆ خرابکاری لە بەرانبەر ئەو بەڵێنانەی کە پێیان درابوو، رەوانەی باشوری کوردستان کرابوون. لەم دانیشتنەدا کە بەرێزان مستەفا هجری سکرتێری حزبی دێموکرات، حەسەن شەرفی، سەلام عەزیزی و دوکتور خەلیقی بەشدار بوون، باس لە کوردەکانی دەروەی وڵات و ئاڵوگۆڕەکانی جیهان و رۆژهەڵاتی کوردستان و حزبی دێموکرات و کۆمەڵێک شتی تر کرا. دۆستانی رابەرایەتی حزب بە حەق گلەییان لە ئێمە دەکرد کە بۆچی وەفدەکە سەردانی ئەوان و کوردەکانی رۆژهەڵات نیشتەجێ لە باشوری کوردستانیان نەکردوە، ئەوان بە حەق چاوەروانی یارمەتی مناڵان و لاوانی کوردی ئەو بەشەیان دەکرد کە بە ئیمکاناتێکی کەمەوە لە مەدرەسەکان دەیانخوێند.لەو دانیشتنەدا عەبدوڵا حەسەن زادە بەشدار نەبوون، لە بۆچوونەکان وادەردەکەوت کە دەبێ لە گەڵ رابەرایەتی ئەو کاتی حزب کۆک نەبێ. هەرچەند ئێمە دەمانویست زۆرتر بمێنینەوە بەڵام بەداخەوە کات نەبوو، دوکتور خەلیقی داوای لیکردین بەر لە رۆیشتن سەردانی پیشانگای شەهیدانی حزب بکەین کە بە بۆنەی رۆژی شەهیدانەوە لە هۆڵی تایبەت بە پیشانگا و شانۆ و بەرپا کرابوو، سەرلەبەیانی رۆژی دوایە، تاریک ورِوونی بەیانی چووینە سەردانی ئەو پیشانگایە کە لە هۆڵێکی گەلێک گەورە بە رێک وپێکی سازکرابوو. ئێمە لە هەموو پیشانگاکە فیلم و وێنەمان هەڵگرتەوە کە پاشان نوسخەیەک لە سەرجەم وێنە و فیلمەکەمان سپاردە بەرپرسانی ئەو کاتی حزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران. ئێستا کە ئەم چەند دێرە دەنووسم حەوتەمین ساڵتێوەرسووڕانی مەرگی لە ناکاوی کاکە سەلامی عەزیزیە. لەو دانیشتنەدا من بە ناوی بەهرام موکریانی خۆم ناساندبوو کە ناوی رۆژنامەوانی ئەو کاتی من بوو کە بۆیە کاک سەلامی هاوشاری ناوێکی ئاشنای بنەماڵەیەکی بۆکانی نەبوو. یادی

گەرم و زیندوو بێ. لەو دانیشتنەدا باس لەوە کرا کە چۆن هێزەکانی سیاسی ڕۆژهەڵات و کۆمەڵە کولتورییەکان و تاکە کەسەکان بۆ یەک مەبەست هاوکاری بکەن، سەرەڕای بە گرینگ زانینی هاوکارییەکی لەو چەشنە هیچ کات ئەو هاوکارییە سەری نەگرت و ئێستاش پاش تێپەڕبوونی 13 ساڵ لەو ڕۆژە ئەم هاوکارییە سەری نەگرتووە. باسی ئەم دیدارە لە گەڵ حزبی دێموکرات لە سەفەرنامەکەدا کە ساڵی 1995 نووسراوە نەهاتووە و ئەوەش دەگەرێتەوە بۆ دیدو بۆچوونی ئەو سەردەمە کە هەمووشت لە کۆماری ئیسلامی و خەڵک دەشادراوە کە هەموو لایەنەکان بە نووسەی ئەم دێرانەوە دەگرێتەوە. هەرچەند هەموو وەفدەکە حەزیان دەکرد سەردانی هەموو هێزەکانی باشور و هەروەها هێزەکانی باکور و ڕۆژهەڵات نیشتەجێ لە باشور بکەن بەڵام کورد گوتەنی میووان....خانە خوێ بووە، هەر بۆیە جگە لە یەک لایەن چاومان بە لایەنەکانی تر نەکەوت. هاوسەفەری ئازیزم لە دیدار لە گەڵ دۆستانی حزبدا لە روداوێکی گەڵی دڵتەزیندا گیان لە دەست دا. یادی فیروز فەروخ و سەلام عەزیزی کە لەم دیدارەدا بەشدار بوون گەرم و زیندوو بێ.

3 - دیارە شاملو نووسەری کورد نییە.

4 - ئەمە وتەی سەر زاری ناو خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانیشە.

5 - سەمفۆنی هەڵەبجە د. رەفیق سابیر

6 - سەرجەم گفتوگۆی من لە گەڵ بەیان و ماکروی، کاک حەمەرەزا و ئەندامانی تیپی منداڵانی باخچەی مناڵانی سولەیمان لە کتێبی "ئەگەر شانۆ لە باشوری کوردستان مردبێ چی زیندووە"دا هاتووە.

7 - سەرجەم وتووێژەکان لە گەڵ تیپی نواندنی سولەیمانی لە کتێبی"ئەگەر شانۆ لە باشوری کوردستان مردبێ چی زیندووە؟"دا هاتووە.

8 - لە ماڵی کاک ئەنوەر وتووێژێکی دورو درێژم لە گەڵی ئەنجام داوە کە لە تۆی کتێبێکدا بە ناوی" موسیقای کوردی لە نێوان هاوار و هیوادا" هاتووە کە کۆمەڵێک وتووێژی تریشی لە خۆیدا گرتووە وە، وتووێژ لە گەڵ مەزهەر خالقی و ئەندامانی تیپی کامکار و کۆمەڵێک نووسراوەی تر سەبارەت بە موسیقا.

9 - سەرجەم وتووێژەکان لە گەڵ کۆمەڵەی هونەرە جوانەکانی سولەیمانی لە کتێبی"ئەگەر شانۆ مردبێ چی زیندووە"دا هاتووە.

10 - دەقی گفت وگۆ لە گەڵ بینەرانی ئەو شانۆگەریە لە کتێبی"ئەگەر شانۆ لە کوردستان مردبێ،چی زیندووە؟"دا هاتووە.

11 - دوکتور شوان و سەعید ئاڵچی و هەواڵەکانی لە تێکۆشەرانی باکوری کوردستان بوون، کە وەک شۆرشگێرانی ڕۆژهەڵات لە باشور بوون و بەشێوەیەکی نادیار تێداچوون و تا ئێستا روون نەکراوتەوە کە ئەوانە چۆن کوژران.

12 - سەرجەمی ئەم گفت وگۆیە لە کتێبی"ئەگەر شانۆ لە کوردستان مردبێ،چی زیندووە؟"دا هاتووە

13 _ ئەو بەرێزە یەک لە هاورێیانی نزیکی دوکتور شوان بوو، کە پاش لە ناوچوونی ئەوان لە باشور دەمێنێتەوە.